

KAMOR GRE ŠE CESAR PEŠ

RAZISKOVALNA NALOGA

Avtorici: Nia Krajnc

Eva Žunkovič

Kidričevo, 2019

Osnovna šola KIDRIČEVO
s podružnico Lovrenc na Dravskem polju
in enoto Vrtec Kidričevo

KAMOR GRE ŠE CESAR PEŠ

ETNOLOGIJA, SLOVENŠČINA, SOCIOLOGIJA IN ZGODOVINA
RAZISKOVALNA NALOGA

Avtorici: Nia Krajnc
Eva Žunkovič

Mentorici: Jana Jerenec
Sonja Lenarčič

Kidričevo, 2019

*Kahlica v stranišču čaka
na junaka,
da se pokaka.*

*A junak ni vsak!
Nekdo joče kot srak
in tuli kot vlak.*

*To že ni junak!
Ne bodi ti tak!
Naredi lu-lu, kak-kak!*

*Da bo kahlica vesela,
da bo mami delo imela,
da bo plenica ostala bela!*

(Vidovič, 2016)

ZAHVALA

Pri izdelavi raziskovalne naloge se za pomoč, strokovno usmerjanje in nasvete zahvaljujema mentoricama Jani Jerenec in Sonji Lenarčič.

Prav tako se zahvaljujema učiteljici likovnici Aleksandri Vidovič za pomoč pri likovnih izdelkih, ge. Nataši Brodnjak za pomoč pri izdelavi oblaka ter anglistu Tomažu Klajdariču za prevod povzetka v angleščino. Prav tako se zahvaljujema vsem pri izdelavi ilustracije.

Posebna zahvala gre OŠ Kidričevo, vsem sodelujočim anketirancem ter vsem, ki so naju spodbujali (starši, stari starši, sorodniki ...) in nama pomagali pri nastanku raziskovalne naloge.

KAZALO VSEBINE

POVZETEK	8
ABSTRACT	9
1 UVOD	10
1.1 Opredelitev področja in opis problema	10
1.2 Raziskovalna vprašanja.....	11
1.3 Hipoteze.....	11
1.4 Predvidene metode raziskovanja.....	12
2 TEORETIČNI DEL	13
2.1 Stranišče	13
2.1.1 Izvor besede »stranišče«	13
2.1.2 Zgodovina stranišč.....	13
2.1.2.1 Zgodovina stranišč na Slovenskem.....	16
2.1.3 Prelomnice v razvoju straniščnih sistemov od leta 2500 pr. n. š. do 1990	17
2.1.4 Različne vrste stranišč	18
2.1.4.1 Angleško stranišče.....	18
2.1.4.2 Latrina.....	18
2.1.4.3 Sobno stranišče	18
2.1.4.4 Suho stranišče	18
2.1.4.5 Stranišče na počep	18
2.1.4.6 Stranišče na štrbunk.....	18
2.1.5 Dejstva o straniščih	18
2.1.6 Zanimivosti	19
2.2 Branje	19
2.2.1 Branje	19
2.2.2 Zgodovina branja.....	20
2.2.3 Bralni kotički.....	21
2.3. PISAVA.....	23
2.4. LITERATURA.....	23
2.4.1 Straniščna literatura	24
2.4.1.1 Straniščni grafiti.....	24
2.4.1.2 Primeri straniščne poezije oz. grafitov na javnih straniščih	26
2.4.1.3 Straniščni reki in verzi.....	28
2.4.1.4 Straniščna filmska umetnost	29

2.4.1.5	Straniščne zgodbe za najmlajše	29
3	EMPIRIČNI DEL.....	31
3.1	Rezultati anketnega vprašalnika za starše, učence in strokovne delavce šole	31
3.2	Literarni natečaj »zid sramu«	41
4	REZULTATI IN DISKUSIJA.....	47
5	ZAKLJUČEK.....	48
6	LITERATURA IN VIRI.....	51
6.1	Članek v časopisu	51
6.2	E-knjiga	51
6.3	Internetni vir.....	51
6.4	Monografsko gradivo	53
6.5	Monografsko gradivo za otroke	53
7	PRILOGE.....	55
7.1	Vprašalnik interdisciplinarne raziskovalne naloge Kamor gre še cesar peš	55

KAZALO SLIK

Slika 1: (a) in (b) Primer straniščnih grafitov v lokalni Bodi na Ptuju	25
Slika 2: (a) in (b) Popisani zidovi v lokalni Bodi na Ptuju	26
Slika 3: (a) in (b) Popisani zidovi v lokalni Bodi na Ptuju – žensko stranišče.....	27
Slika 4: (a) in (b) Popisani zidovi v lokalni Bodi na Ptuju – žensko stranišče.....	27
Slika 5: »Zid sramu«	41
Slika 6: Dekliško stranišče.....	41
Slika 7: (a) in (b) Napisi na dekliškem stranišču	43
Slika 8: (a) in (b) Napisi na dekliškem stranišču	43
Slika 9: Napis na dekliškem stranišču	44
Slika 10: Deško stranišče	44
Slika 11: (a) in (b) Napisi na deškem stranišču	45
Slika 12: (a) in (b) Napisi na deškem stranišču	46
Slika 13: (a) in (b) Napisi na deškem stranišču	46

POVZETEK

Najina raziskovalna naloga raziskuje bralne navade oz. grde razvade straniščnih bralcev oz. piscev ob upoštevanju 7. pravila Daniela Pennaca, da lahko beremo kjerkoli.

Raziskovali sva javna stranišča, njihovo zgodovino, prav tako zgodovino hišnega stranišča in dogodke, povezane z njimi.

Našli sva prav posebno obliko zapisov oz. poezije – straniščno poezijo, ki pomeni, da je nespodobna, prostaška.

Zastavili sva si tudi raziskovalno vprašanje: Ali je straniščna poezija del kulturne dediščine?

Ob prebiranju najrazličnejše literature sva izvedli metodo ankete in analizirali odgovore ciljne publike (mlajši, starejši občani).

V raziskovalni nalogi sva prikazali tudi tabele in grafe, ki so izdelani na osnovi rezultatov analize ankete.

V teoretičnem delu sva raziskovali zgodovino stranišča, straniščno literaturo in vsebino zapisov na stenah in lističih, najdenih na stranišču na Ptujju.

Tudi danes se zapisi mnogih avtorjev znajdejo na toaletnem papirju, predvsem tistih, ki imajo hipergrafijo.

Želeli sva izvedeti, kaj ljudje, predvsem mladostniki, pišejo na javnih mestih in kaj berejo oz. pišejo na domačih straniščih.

Ugotovili sva, da ogromno ljudi bere in piše v toaletnih prostorih, ker imajo tam čas samo zase, predvsem za pisanje sms-sporočil.

Ključne besede: kulturna dediščina, zgodovina stranišča, straniščna literatura, straniščna poezija oz. zapisi

ABSTRACT

Our research work explores reading habits or bad habits of toilet readers and writers, taking into account the 7th Daniel Pennac's rule that we can read anywhere.

We investigated public toilets, their history, as well as the history of domestic toilets and the events associated with them.

We found a very special form of records, called toilet poetry, which is indecent, vulgar.

We also asked the research question: Is toilet poetry a part of cultural heritage?

When reading a wide variety of literature, we carried out a survey and analyzed the responses of the target audience (younger, older people).

In the research paper, we also presented tables and graphs that were based on the results of the survey's analysis.

In the theoretical part, we studied the history of the toilet, toilet literature and the content of records on the walls and sheets found in the toilets in Ptuj.

Even today, many authors' writings find themselves on toilet paper, especially those with hypergraphy.

We wanted to find out what people, especially adolescents, write and read in public places and domestic toilets.

We found that a lot of people read and write in the toilet facilities, because they have time for themselves, especially for writing sms-messages.

Key words: cultural heritage, history of the toilet, toilet literature, toilet poetry, records

1 UVOD

1.1 Opredelitev področja in opis problema

Sva učenci devetega razreda; zanimajo naju etnologija, zgodovina, slovenščina ter življenje nekoč in danes.

V preteklosti in tudi danes se je veliko Slovencev izražalo z leporečjem, kadar je bilo treba opraviti potrebo na stranišču ali pa v naravi, ko so bila le še stranišča na štrbunk in so večkrat »to stvar« opravili kar v naravi – v gozdu, za grmovjem ali pa moški ob plotovih. Tudi naši dedki in babice so raje rekli, da gredo v pisarno ali na stran, kot da so se bali povedati resnico opravljanja fiziološke potrebe. Rekli so tudi, da gredo tja, kamor gre še sam cesar peš. Ko sva raziskovali ozadje tega rekla, sva se dokopali do trditve, ki jo je omenjal že Janez Vajkard Valvasor v Slavi vojvodine Kranjske, da tega namesto turškega cesarja ne more opraviti nihče drug.

V Razvezanem jeziku – prostem slovarju žive slovenščine iz 2014 sva našli nekaj duhovitih besednih zvez, ki krožijo med ljudmi: lulčniti, iti na minus, iti čez cesto, betonirati, iti v diksi, iti na sekretariat, polagati kable, pošiljati faks, pustiti črto ...

Odločili sva se, da to tabu temo osvetliva iz nekaj zanimivih vidikov; predvsem, kaj ljudje počnejo v tem zapostavljenem in dokaj mladem prostoru v hiši. Ali berejo?

Eno slabše raziskovanih področij je odnos do telesa in osebne higiene. Danes si mladi težko predstavljamo, da v hišah in stanovanjih ne bi imeli tekoče vode ali kopalnic in stranišč. Do nedavnega takšna običajna stvar ni bila samoumevna. Slaba higiena, nečistoča in skrb za lastno telo so bile slabe v urbanih naseljih, še slabše pa je bilo na podeželju, ko se s higieno sploh niso ukvarjali in skrbeli zanjo.

Do začetka 19. stoletja stranišč na Slovenskem večinoma niso poznali. Do sredine 19. stoletja pa Slovenci niti izraza za stranišče še nismo imeli. Uporabljali smo večinoma tuje izraze, npr. *abtritt*, *retirad*, *privet*. Od slovenskih izrazov je bil znan izraz *vstraniše*, vendar na splošno še ni bil uveljavljen, saj so v Bleiweisovih Kmetijskih in rokodelskih novicah leta 1844 najustreznejši izraz šele iskali.

Vprašanja o skrbi za lastno telo, straniščnih navadah in pojem straniščne literature so naju popeljala v svet raziskovanja, kjer sva spoznali, da nekoč ljudem ni bila pomembna skrb za lastno telo, da se navade v straniščih ločijo po spolu ter da je straniščna literatura lahko prav tako literatura, ki je namenjena širšemu krogu ljudi. Ta literatura se ukvarja z aktualnimi temami. Med njimi prednjačijo politična, socialna, verska, družbena in istospolna vprašanja. Ugotovili sva tudi, da stranišče nudi očiščenje in da si marsikdo, ki v resnici v drugih okoliščinah ne želi izstopati, tukaj dovoli več svobode in si dovoli preseči okvirje sprejemljivega.

Obzorja sva si pomagali razjasniti preko spleta, anket in strokovne literature. Posebno pozornost sva torej posvetili straniščni literaturi in njenemu pomenu.

Za letošnjo raziskovalno nalogo sva izbrali temo straniščne navade in straniščna literatura, saj naju zanima zgodovina stranišč, predvsem pa navade moških in žensk na »posvečenem« prostoru in straniščna literatura, ter v koliki meri stranišča nudijo neko zavetje in prostor za razmišljanje.

V ta namen sva izvedli anketo z najrazličnejšimi vprašanji glede straniščnih navad, ki sva jo temeljito preučili in statistično prikazali v tabelah. Ankete sva razdelili med starše naših učencev, učencem 6.–9. razredov ter celotnemu učiteljskemu zboru. Nato sva ankete obdelali in primerjali odgovore med seboj.

Zanimalo naju je tudi, ali anketiranci poznajo različne vrste stranišč, kakšno literaturo berejo na straniščih oz. kaj počnejo na straniščih. Zbrali sva tudi zanimive verze iz stranišča v kavarni Bodi na Ptuju, kot tudi izvedli literarni natečaj za učence naše šole, kjer je bila osrednja naloga naših učencev, da napišejo verz, pesmico, haiku ali kratko zgodbo na stranišču. Njihove prispevke pa smo nato ovekovečili na »zidu sramu« tako na ženskih kot na moških sanitarijah.

Cilj najine naloge je torej predstaviti dediščino stranišč, seznaniti se z različnimi navadami posameznikov ter straniščno literaturo, ki jo lahko razdelimo na moško oziroma žensko.

Upava, da bo najina raziskovalna naloga bralcem zanimiva, ko jo bodo prebirali. Meniva, da bi bilo potrebno o straniščni literaturi govoriti odkrito in se o njej seznaniti, saj le-ta odkriva del nas, ki je običajno skrit pod površjem.

1.2 Raziskovalna vprašanja

Najino poglavitno vprašanje se glasi: Ali je straniščna literatura res manjvredna oziroma ali sploh obstaja straniščna literatura?

Zastavili sva naslednja vprašanja:

- Poznate sopomenke za stranišče?
- Koliko jih imate doma?
- Poznate stranišče na štrbunk? Če ga, prosiva, da opišete, kako je izgledalo.
- Poznate poljsko stranišče? Kako izgleda?
- Poznate angleško stranišče? Kako izgleda?
- Kaj menite, koliko je staro?
- Se strinjate s trditvijo, da predstavlja stranišče v hiši kotiček miru? Če ste obkrožili DA, napišite, kaj počnete tukaj.
- Ali berete na stranišču?
- Če to počnete, napišite, kaj berete.
- Ali tukaj rešujete križanke?
- Ali na stranišču telefonirate?
- Če to počnete, navedite, s kom se pogovarjate.
- Ali tukaj pišete sms-sporočila?
- Če to počnete, s kom si dopisujete?
- Ali tukaj pišete e-maile?
- Ali igrate igrice na telefonu?
- Ste že kdaj pisali na WC-papir?
- Poznate straniščno literaturo – poezijo?
- Ste že obiskali kakšen lokal/javni prostor, kjer je bilo stranišče popisano s pesmimi in grafiti? Če ste, navedite, kje ste to videli.
- Kaj menite o »življenju« oz. početju na stranišču? Povejte svoje mnenje.
- Ali menite, da lahko vse napisano na straniščih opredelimo s terminom literatura?

1.3 Hipoteze

Na začetku sva si zastavili hipotezi, da mnogi ljudje, tako otroci kot odrasli, na stranišču berejo različno literaturo in da obstaja straniščna literatura.

Cilji oz. bistvene naloge – hipoteze raziskovalne naloge:

1. Ljudje poznajo številne sopomenke za besedo stranišče.

2. Ljudje ne poznajo različnih vrst stranišč.
3. Stranišče predstavlja kotiček miru.
4. Ljudje na straniščih berejo, rešujejo križanke, telefonirajo, pišejo sms-e ter e-maile.
5. Vrsta literature, ki jo berejo, se razlikuje glede na spol in starost anketirancev.
6. Ljudje na stranišču velikokrat igrajo igrice.
7. Vsebine napisov na straniščih se lahko ločijo na moške in ženske.
8. Moški in ženske pišejo na stene oziroma vrata stranišč o različnih temah.

Najina dognanja so naslednja:

1. Večina anketiranih, še posebej odrasla populacija, pozna različne sopomenke za stranišče.
2. Večina anketirancev pozna stranišče na štrbunk, a hkrati ne pozna poljskega in angleškega stranišča.
3. Stranišče predstavlja kotiček miru.
4. Veliko ljudi bere na stranišču, medtem ko le manjše število ljudi na stranišču rešuje križanke, telefonira, bere in pošilja sms-e ter piše elektronska sporočila.
5. Vrsta literature, ki jo anketiranci berejo na stranišču, se razlikuje glede na spol in starost anketirancev.
6. Veliko učencev na stranišču igra igrice na telefonu in tabličnem računalniku.
7. Napis na stenah javnih stranišč se razlikujejo glede na spol.
8. Moški in ženske pišejo na stene stranišč o različnih temah.

1.4 Predvidene metode raziskovanja

Raziskovalna naloga je sestavljena iz dveh delov. V prvem delu sva iz strokovne literature opisali zgodovino stranišč in različne vrste stranišče literature oz. literaturo nasploh.

V drugem delu sva pripravili vprašalnik za starše, ki vsebuje enaindvajset vprašanj. Na vprašalnik so odgovarjali mame in očetje učencev naše šole. Prav tako sva anketirali še učence naše šole od šestega do devetega razreda kot tudi strokovne delavce naše šole. Intervjuvanci so na vprašanja odgovarjali resno in z zanimanjem. Izsledki so prikazani v empiričnem delu raziskovalne naloge. Raziskava torej temelji na teoretičnem in empiričnem delu s primerjavo na ločene navade med moškimi in ženskami. Posebno pozornost sva namenili literarnemu natečaju, ki sva ga izvedli v mesecu januarju, in predstavlja razlike po spolu. Literarne prispevke smo nato obesili na »zid sramu« v fantovske in dekliške sanitarije.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Stranišče

Po večini raziskav naj bi človek preživel na stranišču kar tri leta svojega življenja.

Stranišče velja za iznajdbo, ki je rešila več življenj kot katerakoli druga v zgodovini človeštva. Urejene sanitarije namreč zelo izboljšajo higienske in posledično tudi zdravstvene razmere.

Popularno je mišljenje, da moški na stranišču preživijo dlje časa kot ženske. Tudi sami priznajo, da je stranišče njihov edini kotiček doma, kjer lahko v miru preletijo novice ...

2.1.1 Izvor besede »stranišče«

Stranišče je prostor za opravljanje potrebe. V slovenskem jeziku poznamo številne različice iz nemščine prevzetih besed, kot so: *lajbelj*, *lajben*, *lajden*, *jevželj*, *vevželj*, *die Senkgrube* za greznico in *der Abtritt* za stranišče, kot tudi *hajzelj* in izpeljanka iz slednjega *hajzeljc*. Pogosto se pojavlja tudi nemška izposojenka *sekret* in njene ne povsem jasne glasovne različice *cekret* in *cenkret* ter *šekret* in *šenkret*. Pogosto je tudi domače *stranišče*, pri čemer ni povsem jasno, ali je beseda povsod ljudskega izvora ali je prevzeta iz knjižnega jezika. Druga, manj pogosta poimenovanja, so redkeje domača, pogosteje prevzeta iz stičnih jezikov in narečij. Domača poimenovanja so *srednik*, *serilnik*, ki se je uporabljal v ozkem krogu uporabnikov, *sredovnjak* in *sernik*, *sralnjak* ter v točkah, ki niso v jezikovnem stiku s knjižno hrvaščino, *zahod*, zelo verjetno tudi *sarmačka hiža*. Izposojenke so *bajarč*, *kondot* in *gabinet* iz romanskih jezikov ter *aport*, *optrit*, *ganek* in *klozet* iz nemščine. Današnji izraz *stranišče* se je oblikoval iz izraza *vstraniše*, ostali izrazi pa so sčasoma utonili v pozabo (Kačičnik Gabrič, 2005; Šekli, 2016).

2.1.2 Zgodovina stranišč

Nemogoče je določiti, kdaj so ljudje odkrili stranišče, je pa jasno, da se je to zgodilo, ko se je človek odločil, da bo posebej izbiral kraj, kjer bo izločal. Naslednji korak je bil, ko je začel za stranišča izbirati mesta stran od tistih, kjer se je prehranjeval, spal ali delal. V nasprotju z drugimi telesnimi dejavnostmi je družba vedno zviška gledala na izločanje iztrebkov, zaradi česar so straniščne navade naših prednikov zelo slabo dokumentirane. Nobelov nagrajenec za medicino, Charles Richet, je pomanjkanje podatkov pripisal gnusu in neuporabnosti človeških iztrebkov (Kojić, 2015; Štamcar, 2015).

Zaradi bližine spolnih organov in organov za izločanje so le redki, ki so si sploh upali pisati o iztrebljanju. Tiste, ki so si vseeno upali pisati, pa so drugi prezirali tako v akademskih kot v družbenih krogih. Le-ti so dali nekaj namigov o človekovih straniščnih navadah v preteklosti. Iz podatkov je razvidno, da razvitejša, kot je bila družba, bolje je bilo poskrbljeno za »osebne« potrebe (Kojić, 2015).

Šekli je prepričan, da naj bi bilo stranišče samostojno stoječ manjši lesen ali zidan objekt z enokapno strešico. Lahko je tudi vgrajen ali naknadno prizidan prostor v ali ob hiši ali gospodarskem posloplju. Namenjeno naj bi bilo opravljanju potrebe. V vsakem primeru je stranišče del zgodovine higiene, ki ga moramo postaviti na pomembno mesto, saj je kritični člen med redom in neredom, med zdravim in nezdravim okoljem. Vse dokler se človek ni stalno naselil in si ni uredil bivališča, tudi ni poznal stranišča. Izločal je, kjerkoli se mu je zazdelo. Ko pa si je omislil hišo, je stranišče preselil na dvorišče, naposled pa znotraj svojega bivališča. Toda že kmalu se je pojavil problem obvladovanja smradu. Človek si je zaželel stranišče, ki bi lahko sprejelo iztrebke, jih odstranilo iz hiše in tako pomagalo vzdrževati čistočo. Ljudje so preizkusili številne metode: od nočnih posod, ki so jih morali sužnji ali služabniki ročno prazniti v bližnji

reki, in preprostih stranišč z luknjo nad tekočo reko ali potokom, do tega, da so preprosto vstopili v reko ali potok in se olajšali. Medtem ko so bogati med opravljanjem potrebe sedeli na razkošnih stolih, so revni izločali na prostem, ob cestah, v gozdovih in rekah (Kojić, 2015; Šekli, 2016).

Sedeča oblika stranišča se je pojavila že zelo zgodaj. Prva stranišča naj bi imeli že skoraj 3000 let pred našim štetjem, povsem zagotovo pa za prve sodobne sanitarije štejemo tiste, ki so jih našli na območju današnjega Pakistana iz časa harapske civilizacije, to je 2500 let pred našim štetjem. Ostanke civilizacije iz Indije, okoli 2500 pr. n. š., razkrivajo, da so imeli ljudje že takrat v vsaki hiši vodna stranišča. Ta so bila med seboj povezana z odtokom, pokritim z opekami. Z zatonom civilizacije je ta oblika sanitarnega inženiringa izginila iz Indije. Odtlej so stranišča v Indiji nazadovala, saj se je v tej državi z najhitreje naraščajočim prebivalstvom na svetu spet razširilo izločanje na prostem. Izkopavanja so prvo sedečo obliko stranišča nato odkrila še v Egiptu in na Kitajskem, in sicer iz leta 2100 pr. n. š. (Kojić, 2015; Šekli, 2016).

Stari Grki so se lajšali zunaj hiš in se niso sramovali opravljanja potreb. Na večernih zabavah so sužnji prenašali naokrog nočne posode, izdelane iz srebra (Kojić, 2015).

V Rimu so bila stranišča že del javnih kopališč za moške in ženske. Rimljani so že poznali luknje v tleh, pod katerimi je tekla tekoča voda. Ko so potovali, so si povsod zgradili tudi stranišča. To so bili stoli z luknjo, skozi katero so lahko tako urinirali kot izločali blato. Pod vladavino cesarja Tarkvinija Superbusa je tako nastal eden najbolj dovršenih kanalizacijskih sistemov antične dobe. Rimljani so sicer stranišča res poznali, a privoščili so si jih lahko le premožni sloji. Plebejcem pa so bile na voljo latrine, poslikane s podobami božanstev in opremljene s spužvami za brisanje zadnjice, po katerih je običajno posegalo več uporabnikov zaporedoma. Tudi dvajset oseb je lahko opravljal potrebo hkrati. Takšna javna stranišča so bila ločena po spolu. Tudi izkopavanja na Šrilanki in Tajvanu so odkrila podobna stranišča (Kojić, 2015; Lambton, 1995; Modic, 2014).

Čas med letoma 500 in 1500 velja za mračno obdobje človekove higiene. Takrat so ljudje človeške iztrebke puščali vsepovsod. To je bil čas nočnih posod, greznic, smradu in iztrebljanja v reke. Zaradi odsotnosti ustreznih stranišč so bili ljudje prisiljeni izločati povsod. Lajšanje na cesti, odprtem prostoru ali v reki je bilo povsem običajno. Medtem ko so oblasti učile ljudi, naj si omislijo zasebne prostore za izločanje in jih tudi čistijo, se tega v praksi ni držal skoraj nihče. Nesnaga in umazanija sta preplavljali mesta. Družbeni reformatorji so ljudem svetovali, kje naj se olajšajo, naj izločajo v zasebnosti in nadzirajo potrebo, medtem ko so v družbi. Otroke so učili, naj se ne dotikajo iztrebkov, hkrati pa se niso niti najmanj obotavljali dajati svinjam jesti človeško blato. Številni ukazi seveda niso mogli ustaviti ljudi, da bi izločali na prostem. Na visoko srednjeveških gradovih so bila stranišča navadno že nameščena ob zunanjih stenah kot pomožna stranišča (Kojić, 2015; Šekli, 2016).

Šele v 15. stoletju je prišlo do napredka, ki je ljudem olajšal težave z notranjimi stranišči. V tistih časih so ljudje radi poudarjali medicinske vrednote človeških odpadkov. Urin naj bi imel številne zdravilne učinke. Nekateri tedanji zdravniki so trdili, da lahko na osnovi vzorca urina ugotovijo, ali je dekle še devica ali ne. Že v starem veku so verjeli, da ima urin zdravilne učinke. Nekateri pisци so poročali, da si je faraon pozdravil oko z urinom ženske, s katero se je pozneje poročil. Razširjeno je bilo tudi mnenje, da oslov iztrebek, pomešan z lastnim blatom, zdravi gnojne ture, evnuhov urin pa pomaga pri neplodnosti. V indijskih spisih obstajajo zgodbe o rokoborcih, ki so jim usihale moči, če so preveč izločali. Podobno tudi angeli nimajo potrebe po izločanju, saj pojéjo toliko, kolikor lahko prebavijo. Zato so odsotnost izločanja pojmovali za sveto, medtem ko je bilo izločanje v drugih kulturah znamenje moškosti. Moški iz plemena Čaga so med obredom prehoda v obdobje moškosti zapirali anuse in se pretvarjali, da sploh ne izločajo. Tudi

stari Grki so imeli podobna prepričanja. Jesti in potem tega ne izločiti je veljalo za vir moči in veljave. V suhih latrinah so uporabljali vedra, ki so jih čistili hlapci, znani kot brigada veder (Kojić, 2015).

V času humanizma, leta 1539, so sprejeli edikt, s katerim so prepovedovali na ulice in trge mest Francije in njenih predmestij prazniti in metati smeti, pepel, kužne snovi ali kakršne koli odpadne vode. Poleg tega je bilo prepovedano dolgo hraniti urin, smrdljivo in pokvarjeno vodo. Predpisali so, da jih je treba naglo odnesti in izprazniti v ulični jarek in za njimi zlit vedro čiste vode. V ediktu so še zapisali, da mora vsak počistiti pred svojim pragom. Nenavadne navade, kot so odstranjevanje mastnih madežev z oblek, so šle v pozabo (Laporte, 2004).

Edikt iz leta 1539 in policijski pravilniki, ki so sledili, so lastnikom zasebnih hiš nalagali gradnjo latrin v hišah tako, da si uredijo privatni kotiček oziroma kotiček za mir, kjer naj bi se opravljale potrebe. S tem je opravljanje velike in male potrebe postalo zasebna zadeva in ne več javna. Žal pa je to veljalo le za višji sloj, saj revni niso imeli ne denarja niti niso želeli spremeniti svojih obstoječih navad (Laporte, 2004).

Po Hirošiju Uminu je evropska kultura čistoče zacvetela šele po stiku s križarji z Vzhoda. Takrat se je priljubilo umivanje rok pred uživanjem hrane. Intelektualci so učili ljudi, naj si prste raje poližejo, kot da jih brišejo ob stene. V kolonialnih časih so bila mesta ogromne množične greznice, saj so ljudje izločali ob vsakem času in povsod. Poleg tega stranišča niso bila ločena na moška in ženska vse do leta 1739, ko so to storili na plesni zabavi v neki pariški restavraciji (Kojić, 2015).

Približno takrat so predstavili tudi urinalne posode, v katere so se lahko olajšali moški. Naprave za ženske so bile borne. Kljub tehnološkemu preboju je bilo potrebno še obilo izobraževanja ljudi, naj novo tehnologijo ustrezno uporabljajo in straniščnega odtočnega sistema ne uporabljajo za odplakovanje gospodinjskih odpadkov. Toda na ravni mest je bilo odstranjevanje človeških odpadkov še naprej velik problem (Kojić, 2015; Lambton, 1995).

Osemnajsto stoletje je bilo stoletje stranišč. Kljub izumu vodne omare (angl. water closet, izraz, iz katerega izhaja kratica WC) leta 1596, za katerega je zaslužen John Harrington, ta več kot 180 let ni prišla v široko rabo. Še vedno so najraje uporabljali nočne posode oziroma do takrat so ljudje uporabljali zemeljska stranišča, zaradi česar je še naprej obstajal problem čiščenja odpadkov. Škot Alexander Cummings je leta 1775 patentiral prvo stranišče na vodno izplakovanje. S tem je odrešil ljudi dolgotrajnega smradu v straniščih (Kojić, 2015; Lambton, 1995; Žužek, 2014).

Kljub temu pa je v času industrijske revolucije, ko je še veliko ljudi živelo v nezdravih razmerah, večina ljudi metala odpadke kar skozi okno, pri čemer so kričali opozorilo "Gardez l'eau", ki dobesedno pomeni "Pazite, voda!", kar je tudi izvor angleške besede "loo" in najbrž tudi slovenske za lulanje. Medtem ko so bogati za brisanje uporabljali volno ali konopljo, so revni uporabljali travo, pesek ali vodo – odvisno od države, vremenskih razmer in družbenih navad. Zelo razširjena je bila tudi raba časopisnega papirja. Rešitev vprašanja brisanja zadnje plati je nastopila leta 1857, ko je Američan Joseph Cayetty izumil toaletni papir (Kojić, 2015).

Oblasti so občutile potrebo, da bi zagotovile javna stranišča za vse, ki si niso mogli privoščiti zasebnih prostorov. Javna stranišča imajo v številnih državah dolgo zgodovino. Ker so bile higienske razmere v njih slabe, so ljudje raje izločali na prostem. Leta 1872 so francoske mestne oblasti zaprosile zasebne družbe, naj vzamejo v najem javna stranišča. Od zasebnih gospodinjstev so zahtevale, naj zgradijo posebna stranišča za mimoidoče. V takratnem hotelu Palais Royal v Parizu so lastniki začeli zaračunavati mesečno vsoto za rabo stranišč – v okviru te dejavnosti so prodajali tudi kondome. Za izboljšanje sanitarnih razmer so se vlade številnih držav zatekle k zakonskim ukrepom, saj je umazanija onemogočala čistost okolja. Higienske navade navadnih ljudi so bile še daleč od zelenih vse do konca 19. stoletja (Kojić, 2015).

Leta 1870 je S. S. Helior izumil izplakovalno stranišče, imenovano optims. Od leta 1880 naprej je bil poudarek bolj na estetiki, torej na tem, kako narediti cisterne in školjke karseda lepe. Posode so bile tako barvite, da so jih nekateri hoteli uporabljali kot jušne skleda. Istega leta so se pojavile tudi prve zavese. V zadnjem desetletju 19. stoletja se je pojavila prva nosilna oblika stranišča. Ob koncu 19. stoletja so se uveljavljale nočne posode, ki so jih uporabniki ponoči hranili pod posteljami ali drugje. Vsebinsko so izlivali kjer koli, zato je pogosto prihajalo do onesnaževanja vodnjakov. Ponekod v mestih so fekalije sproti odvažali s posebnimi sodčki (Kojić, 2015; Lambton, 1995; Šekli, 2016).

Ob koncu 19. stoletja so v gradbene načrte že vključevali gradnjo stranišč »na štrbunk« z glinenimi odtočnimi cevmi do vkopanih greznic in z glinenimi grezničnimi zračniki, ki so jih nameščali na strehe stavb. V tem času so številne hiše dobivale prizidana stranišča, največkrat na zadnji strani stavb. Če so bile hiše nadstropne, so stranišča postavljali v skrajni kot pogosto naknadno prizidanih lesenih gankov ali dvoriščnih arkad. Stranišča so sicer najpogosteje dobila mesto na robu gnojišč ali pa so bila ob svinjakih. Ob koncu 19. in predvsem v prvi polovici 20. stoletja so se v industrijskih in rudarskih krajih razmahnila gradnje večstanovanjskih pritličnih in nadstropnih hiš. Tam so stranišča imeli vgrajena v stopniščni stolp. V 50. in 60. letih 20. stoletja se je z množičnim napeljevanjem vodovodov po večjem delu slovenskega ozemlja začela tudi množična vgradnja stranišč in kopalnic v stanovanjske hiše. Ker gradnja kanalizacijskega omrežja ni sledila temu dogajanju, so ob hišah gradili gnojnične jame in ponikalnice, čemur so marsikje namenili kar opuščene vodnjake, kar je močno onesnažilo podtalnico v kraju in pokrajini (Šekli, 2016).

V nasprotju s preteklostjo, ko so bile latrine odrinjene, je 20. stoletje stranišču vrnilo spoštovanje. Toaletni prostori so postali razkošnejši in prostornejši. Medtem ko je raba stranišča v gospodinjstvu rešila vprašanje čistoče, pa je ostala težava, kako se v mestih rešiti človeških odpadkov. Zadrego so rešili z uvedbo kanalizacijskega sistema. Kljub temu je kanalizacijski sistem v številnih nerazvitih državah celo dandanes še vedno nekaj nedosegljivega.

Leta 1970 so v organizaciji Sulabh International zaradi ugotovitev, da kanalizacijski sistemi ne bodo mogli doseči vseh ljudi na svetu, predlagali pionirsko tehnologijo, s katero bi iz človeških iztrebkov pridobivali bioplinske rastline ter jih spreminjali v gnojila, elektriko ali plin (Kojić, 2015).

2.1.2.1 Zgodovina stranišč na Slovenskem

Higiena je bila sredi 19. stoletja na Slovenskem še vedno na zelo nizki ravni, saj ponekod niso poznali niti najpreprostejših stranišč. Stranišča v mestih so se nahajala na dvoriščih, v odprtih predverjih in na hodnikih. Izpraznjevanje zanemarjenih stranišč z lesenimi cevmi in večkrat kar z odprtim padcem se je izvajalo površno. V ozračju pa je bilo možno zaslediti neznosen in neprijeten smrad. V mestih so stanovalci kazali malo zanimanja in se niso zmenili za to, da vdihavajo smrdljiv in kužen zrak. Šele vodovod in kanalizacija sta omogočila ureditev modernih angleških stranišč z vodnim izplakovanjem. Na žalost so si lahko angleška stranišča omogočili le premožnejši. Za ureditev angleškega stranišča na splakovanje je bilo treba najprej napeljati vodovod in urediti kanalizacijo za odplake, česar pa pred koncem 19. stoletja v glavnem tudi mestna središča še niso imela (Kačičnik Gabrič, 2005; Slovenska kronika XIX. stoletja, 2001).

Večina mest in trgov je torej v 19. stoletju neznosno smrdela. Človeški odpadki so padali v odprte greznice in nesnaga se je nemalokrat razlezla po zemlji. Še slabši kot greznice je bil sistem odvažanja njihove vsebine. Fekalije so v odprtih in lesenih sodčkih odvažali kmetje. Odvažanje je bilo nesistematično. V Ljubljani so šele v osemdesetih letih poskušali najti način, kako jih prazniti in odvažati. Fekalije so začeli odvažati v zaprtih sodčkih, in to ob točno določenih nočnih urah. Stranišča so morali pred izpraznjevanjem razkužiti z mešanico železne galice in karbolne kisline. Večina mestnih hiš še vedno ni imela greznic. Iz nekaterih so vsebinsko

stranišč in odpadkov speljali neposredno v cestni kanal oziroma Ljubljanico. Ob slabem vremenu se je pogosto zgodilo, da se je blato dvignilo na ceste in trge. Šele leta 1898 je Ljubljana dobila novo kanalizacijo, kjer so z modernimi sistemi reševali težave. Modernizacija Ljubljane se je začela po uničujočem potresu, ki je Ljubljano prizadel 14. aprila 1895. V popotresnem obdobju je Ljubljana naredila veliko korak naprej. Začel se je preporod mesta. Do 1910 je bilo na mestno kanalizacijsko omrežje priključenih že 34,2 % hiš. Fekalije iz drugih hiš pa so še vedno odvažali v sodčkih. Druga mesta na Slovenskem pa so še bolj zaostajala za urejenim kanalizacijskim sistemom (Remec, 2015; Slovenska kronika XIX. stoletja, 2003; Studen, 2006).

Konec 19. stoletja so vedno večjo pozornost začeli usmerjati v izboljšanje osebne higiene, kamor sodijo tudi urejena stranišča. Skrb za vzdrževanje higienskih razmer je tako vse bolj postajala naloga države. K urejanju mest so največ pripomogle številne epidemije, zlasti kolera, pa tudi tifus, ki se je širil zaradi onesnaževanja pitne vode, v katere so se pogosto nenadzorovano stekali človeški izločki. Prav izgradnja kanalizacije velja za prelomni dogodek, saj ji je sledilo uvajanje novih tehnologij, kot so moderno pnevmatično izpraznjevanje greznic, gradnja modernih stranišč na izplakovanje ter kopalnic. Sprva so ti vstopali le v domovanja najbogatejših. Nevarnost epidemij se je tako pomembno zmanjšala (Remec, 2015).

Na žalost pa so na kmetih zaostajali in pri njih je bilo veliko pomanjkanje zavesti o pomenu higiene. V mestu so na vsak način želeli izkoreniniti nekatere slabe navade, a na kmetih so se napredku upirali in s tem postali simbol za zaostalost, revščino in bolezen. Kmečka okolja so bila komunalno povsem neurejena. Stranišča na kmetih so bila prava legla kužnih nalezljivih bolezni. Največkrat so bila stranišča takšna, da se je dalo na njih usesti. Reklo se jim je »na štrbunk«. Postavili so jih blizu svinjaka, kjer so izkopali jamo, ki so ji na vsaki strani položili eno desko, na katerih so počepnili. Kasneje so stranišče še ogradili z deskami in ga pokrili. Lesena stranišča so začeli postavljati šele v zadnji četrtini 19. stoletja. Bleiweis je v Kmetijskih in rokodelskih novicah kmete pozval, naj ob hiši izkopljejo večjo jamo, kamor bodo lahko odlagali tudi smeti, kosti, slamo itd. Poudarjali so, da naj bo stranišče v hiši dostopno iz veže, naj ima okno na zunanji steni, ki bo omogočilo zračenje, pod njim pa naj bo betonirana dvoprekatna greznica. Kot ideal postavlja angleška stranišča, ki bi jih bilo možno postaviti tudi brez vodovodnega omrežja. Zadostovala je dovolj velika posoda nad straniščem, ki jo je bilo potrebno vsak dan napolniti ter tako omogočiti izplakovanje fekalij po vsaki uporabi stranišča. Poleg neustreznih stranišč je bila težava še, da si kmetje po uporabi stranišča niso umivali rok. Umivanja rok kmetom nikakor niso uspeli privzgojiti. Do premikov je prišlo konec 19. stoletja, saj so kmetje vedno bolj posnemali mestni način življenja. Aktivno in načrtno urejevanje razmer na podeželju se je začelo šele po prvi svetovni vojni. Večina je sicer še vedno opravljala potrebo v hlevu, zvečer in ponoči pa kar za hišnim pragom. Razširjena je bila navada opravljanja potrebe za hišnim vogalom. Otroci so lahko potrebo opravljali kjerkoli (Kačičnik Gabrič, 2005; Remec, 2015).

2.1.3 Prelomnice v razvoju straniščnih sistemov od leta 2500 pr. n. š. do 1990

2500 pr. n. š.: V indijski pokrajini Mohendžo Daro je obstajal visoko razvit izplakovalni sistem.

Odpadna voda iz vseh hiš se je zbirala v glavnem odtoku in tako so jo odstranjevali iz naselij.

1000 pr. n. š.: Na Bahrajnskem otoku v Perzijskem zalivu so že poznali izplakovalno stranišče.

69 n. š.: Vespazijan, vladar otomanskega imperija, je kot prvi uvedel davek na stranišča.

1214: Javna stranišča so se pojavila tudi v Evropi.

1596: J. D. Harrington izumi WC, stranišče z vodo.

1668: Sprejetje policijskega odloka o vgradnji stranišč v vse pariške hiše.

1728: Arhitekt J. F. Brondel ugovarja, da so pritrjena stranišča idealna.

1739: V neki pariški restavraciji prvič ločijo moška stranišča od ženskih.

1824: V Parizu zgradijo prvo javno stranišče.

- 1859: Stranišče britanske kraljice Viktorije okrasijo z zlatom.
- 1883: Oblikujejo prvo keramično stranišče, tudi za kraljico Viktorijo.
- 1889: Gradnja prvega kanalizacijskega sistema na svetu.
- 1959: V Parizu opustijo vsa zemeljska stranišča.
- 1980: Vgradnja prvega avtomatskega javnega stranišča (Kojić, 2015).

2.1.4 Različne vrste stranišč

2.1.4.1 Angleško stranišče

Angleško stranišče je stranišče na izplakovanje s tekočo vodo.

2.1.4.2 Latrina

Je preprosto stranišče na prostem, zlasti v taborišču.

2.1.4.3 Sobno stranišče

Sobno stranišče je stolu podobna priprava za opravljanje male, velike potrebe v bivalnem prostoru.

2.1.4.4 Suho stranišče

Suho stranišče je stranišče brez izplakovanja s tekočo vodo.

2.1.4.5 Stranišče na počep

Stranišče na počep, na katerem se opravlja potreba v čepečem položaju: šaljivo tej vrsti stranišča rečemo tudi stranišče na štrbunk ali suho stranišče.

2.1.4.6 Stranišče na štrbunk

Poljsko stranišče ali stranišče na "štrbunk" je navadno sestavni del gospodarskega posloplja. Iz higienskih razlogov je umaknjeno od bivalnega okolja in iz "tehničnih" razlogov povezano z gnojiščem.

2.1.5 Dejstva o straniščih

- Mnogi mislijo, da je stranišče na izplakovanje izumil Thomas Crapper. Crapper je bil vodovodar, ki je izboljšal sistem splakovanja, prava zahvala za to, da nam danes stranišče izpira voda, pa gre siru Johnu Harringtonu, ki je stranišče z izplakovanjem izdelal za kraljico Elizabeto I. že daljnega leta 1596 (Leban, 2010).
- Človek gre na leto v povprečju na stranišče 2.500-krat oziroma od 6- do 8-krat na dan.
- Na stranišču preživimo tri leta svojega življenja (Leban, 2010).
- Ženske za vsak obisk stranišč povprečno porabijo trikrat več časa kot moški (Leban, 2010).
- V javnem stranišču je proti pričakovanjem najmanj uporabljen prvi predelek, tisti, ki je najbližji vhodu, zato je tudi najčistejši.
- 2,6 milijarde ljudi po svetu je brez dostopa do čistih sanitarij (Leban, 2010).
- Bolezni črevesja umorijo petkrat več otrok kot HIV/AIDS oz. 5.000 na dan (Leban, 2010).
- Eden od petih otrok na svetu umre še pred petim letom starosti zaradi bolezni črevesja, ki so posledica neurejenih sanitarij in dostopa do čiste pitne vode (Leban, 2010).
- V gramu fekalij je lahko do 10 milijonov virusov, milijon bakterij, 1.000 parazitskih cist in 100 jajčec parazitov (Leban, 2010).
- Več kot 80 odstotkov odpadnih voda v državah v razvoju se neprečiščenih izliva v jezera, reke in morja (Leban, 2010).

- Stranišča na izplakovanje so se uveljavila šele v 20. stoletju, prej so vse odpadne vode zlivali kar na ulico ali v preproste greznice (Leban, 2010).
- Stranišča s kanalizacijo so sicer nekatere napredne civilizacije poznale že 3.000 let pred Kristusom (Leban, 2010).
- Od 19. novembra 2001 obeležujemo svetovni dan stranišč, ki ga obeležujemo po vsem svetu in s katerim se povečuje ozaveščenost in pripravljenost lokalnih skupnosti za boljše sanitarne pogoje. Prvič ga je leta 2001 praznovalo sedem organizacij za stranišča, ki so hotela dvigniti zavest o sanitarnih razmerah (United Nations, 2018;).
- Toaletni papir v zvitkih poznamo od leta 1890. Prva ga je izdelala družba Scott Paper (Paxabay, 2016).
- Skozi zgodovino se je stranišča oprijelo ogromno vzdevkov, recimo prostor, kamor gre še cesar peš, soba za napudrati nos ali čisto po domače sekret – pa še in še (Paxabay, 2016).
- V nekaterih družbah je za ženske sramotno, če bi jih videli, da gredo na stranišče, zato ga pred mrakom sploh ne uporabljajo. Ponekod pa gredo na stranišče ponoči, ker se bojijo, da se jim bo kaj zgodilo (Paxabay, 2016).

2.1.6 Zanimivosti

Na cesarskem dvoru se je zapletel dvoboj, v katerem je Erazem Predjamski ubil svojega nasprotnika. Ni pa se bil pripravljen predati sodišču, zato ga je kranjski deželni glavar oblegal na njegovem gradu Jama. Po dolgotrajnem obleganju Predjamskega gradu so Erazma leta 1484 s pomočjo zvijače ubili. Ker ga niso mogli premagati drugače, so podkupili enega izmed njegovih mož, da ga je izdal. Prižgal je svečo na oknu Erazmove sobe in to je vodilo tržaške strelce, ki so ga zasuli s kamnitimi krogli. Ker so Erazma hoteli ubiti tudi kot zgodovinsko osebo, so naokrog raznesli zgodbo o roparskem vitezu, ki je umrl na stranišču. V resnici se je tedaj grad nahajal zgolj v zgornjem predelu gradu, imenovanem grad Jama ali Luegg, in sprednjega prizidka s straniščem tedaj še ni bilo.

Britanski igralec Kenneth Williams je bil obseden s stranišči. Nikoli ni hotel uporabiti stranišča, ki so ga uporabljali drugi ljudje. V gledališčih je vedno vztrajal pri svojem toaletnem papirju, vsi gostje v njegovem londonskem stanovanju pa so morali uporabljati bližnje javno stranišče; medtem ko je znamenita pevka soula Diana Ross zahtevala, naj ji straniščno desko vedno ovijejo v celofan. Elizabeta I. je uporabljala prenosno stranišče s pokrovom in nosilnimi ročajji, ki je bilo prekrito z rdečim žametom in čipko (Kojić, 2015).

V Pragi imajo tako imenovan 'muzej olajšanja', kjer hranijo zgodovinske straniščne školjke in nočne posode. Tam obiskovalce čakajo tudi »rolice« najrazličnejšega toaletnega papirja ter straniščne deske vseh vrst in oblik, tako iz lesa in bronu kot celo iz porcelana. V muzeju je razstavljenih okoli 2000 eksponatov, za katere kustos muzeja Sedlaček trdi, da so del največje tovrstne zbirke na svetu, ki si jo mesečno ogleda okoli 600 ljudi (Modic, 2014).

2.2 Branje

2.2.1 Branje

Branje je zelo pomembna sposobnost, ki jo potrebujemo na vsakem koraku. Branja se učimo že od rane mladosti, saj takrat otroci preučujejo slikanice, potem pa postopoma napredujejo k zahtevnejšim besedilom. Z branjem si od mladosti ljudje osmišljajo svet, v katerem živimo. Je hkrati pomembna sposobnost, ki je človeku potrebna tako v šoli kot pri igranju. Učenje in sposobnost branja je sicer zahtevno in obsežno, ki traja skozi celotno mladostniško obdobje. Da pa oseba postane »bralec«, mu morajo starši že v zelo zgodnjem obdobju prebirati

vsakodnevno, brati raznolike knjige ter se o prebranem veliko pogovarjati, da otrok preiščuje o prebranem in da otrok daje komentarje. Ob branju ljudje razvijamo in bogatimo govor, mišljenje in domišljijo, kar spodbuja k različnim oblikam ustvarjalnosti. Prebrano je vir različnih informacij z različnih področjih, prav tako pa s pomočjo branja lažje obvladujemo vsakdanje probleme in situacije. S pomočjo prebranega pa se odpirajo možnosti za medsebojno komunikacijo (Branje).

Deset pravic (in eno opozorilo) bralcev, kot jih je zapisal francoski pisatelj in avtor številnih knjig o vzgoji Daniel Pennac v svoji knjigi *Čudežno potovanje*:

1. DA NE BEREMO – Ta je še posebej pri srcu tistim, ki ne marajo branja. A v resnici gre pravzaprav za to, da imajo tudi (strastni) bralci pravico do počitka.
2. DA PRESKAKUJEMO STRANI – Zakaj bi morali brati strani, ki jih ne uspemo prebrati? Saj tudi v realnem življenju ne sprejemamo vseh informacij.
3. DA KNJIGE NE DOKONČAMO – Tudi knjiga nam lahko "ne potegne" – tako kot nismo prijatelji z vsemi ljudmi, tako nas morda tudi knjiga ne prepriča. Lahko pa samo trenutno zanj ni pravi čas – in se bomo k njej vrnili čez nekaj let.
4. DA PONOVRNO BEREMO – V knjigi lahko vedno odkrijemo nekaj novega. Ali pa podoživimo tisto, kar smo v njej že našli.
5. DA BEREMO KARKOLI – Naša pravica je, da si izberemo knjigo po naši volji.
6. DA BEREMO KJERKOLI – Na vlaku, pred šolo, v postelji ...
7. DA BEREMO ZARADI UŽITKA – SE POISTOVETIMO S KNJIGO – Dovolimo si pobegniti v pravljico – seveda s pravo mero.
8. DA LISTAMO/BRSKAMO PO KNJIGAH – To nam daje hiter pogled v knjigo, in tako se lahko odločimo, ali bomo knjigo kupili, si jo sposodili ...
9. DA BEREMO NAGLAS – Slišati prebrano ima poseben učinek.
10. DA O PREBRANEM MOLČIMO – Ni nam za vsako ceno potrebno deliti mnenja o knjigi z drugimi in niti navesti razlogov, zakaj smo jo brali ... Odnos med knjigo in bralcem je lahko povsem intimna stvar (Pennac, 1996).

2.2.2 Zgodovina branja

Najstarejše zapise pisave v kakršnikoli obliki poznamo že od okoli tri tisoč let pred našim štetjem; seveda če pisavo opredelimo kot "organiziran sistem znakov ali simbolov, s katerimi njegovi uporabniki lahko jasno zapišejo vse, kar mislijo in čutijo." (Georges, 1994).

Nujno pa je, da je sistem dovolj razširjen, da se sporočila prenašajo od zapisovalca do bralcev, ki jih znajo razbrati. Eden od znamenitih mislecev iz antike, ki slovi po tem, da ni ničesar zapustil v zapisani obliki, je Sokrat. Njegovo mnenje o zapisanih besedilih se je močno razlikovalo od danes prevladujočega. Za zapisano je namreč ohranjeno njegovo mnenje kot: "*Pisava ni recept za spomin, temveč opomnik ... Pisane besede nas spomnijo na to, kar že vemo.*" (Manguel, 2012).

V srednjem veku je bila glavna naloga bralca, da si besedilo dobro zapomni in ga zna nato posredovati v nespremenjeni obliki drugim. To pomeni, da je bil bralec pasivni sprejemnik. Bralci so bili maloštevilni izobraženci, večinoma je bila njihova izobrazba namenjena širjenju vere (Manguel, 2012).

Pasiven odnos do leposlovja je bil zelo pogost še v našem šolskem sistemu v prvi polovici 20. stoletja, ko so se učenci in dijaki na pamet učili prozna in verzna besedila v precej velikem obsegu. Danes je tovrstno branje iz obveznega šolskega sistema že skoraj popolnoma izginilo, saj učenja leposlovnih besedil na pamet skoraj ni več; izjema je morda le nekaj znamenitih ljudskih in avtorskih verzov predvsem v osnovni šoli (Manguel, 2012).

V renesansi je branje pomenilo seznanitev s prvotno idejo, o kateri je bralec razmišljal in jo razvijal naprej. Takrat je začela nastajati nova podoba besedila, o kakršni lahko govorimo še danes: besedilo nastaja na novo, novi avtor pa je bralec. Torej bralec ni več le pasivni opazovalec. Pomembno je njegovo stališče, odnos, miselni in čustveni odziv na prebrano (Manguel, 2012).

Zanimivo je, da nam danes branje pomeni predvsem tiho dejavnost. O glasnem branju leposlovja govorimo zlasti, ko gre za branje otrokom ali družinsko branje, ob literarnih interpretacijah (branje ustvarjalcev samih ali branje šolanih dramskih umetnikov), morda še v določenih šolskih situacijah in na gledaliških vajah. Sicer je glasno branje danes potisnjeno ob stran. Posebno veljavo ima še v javnih nastopih, ko govorci iz različnih razlogov svoje razmišljanje preberejo, namesto da bi ga povedali (Manguel, 2012).

Celo za največje antične knjižnice pravi Manguel, da niso bile svetišča miru, temveč prav hrupna mesta. To za nekatere velike čitalnice velja še danes: v milanski Biblioteci Ambrosiani, pravi Manguel, so pogovori in vzkliki nekaj vsakdanjega. V veliki čitalnici Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani pa podobno kot v British Library v Londonu ali v pariški Bibliothèque Nationale vlada tišina (ponekod jo motijo le glasovi s tipkovic prenosnih elektronskih urejevalnikov besedil) (Manguel, 2012).

Knjiga je bila na začetku še luksuzno blago, dostopno le nekaterim. Tako je razumljivo, da se avtorji predgovorov obračajo na bralce, da naj berejo ne le zase, ampak v okviru družine, kamor ni sodilo le sorodstvo, temveč tudi zaposleni na posestvih, v obrtniških delavnicah. V zgodnejših tekstih priporočajo glasno branje, kar lahko razumemo tudi za nadaljevanje tradicije ljudskega slovstva. Bistvena razlika pa je v tem, da v 16. stoletju kot bralke nastopajo ženske, medtem ko so bili pripovedovalci ljudskega blaga predvsem moški (Manguel, 2012).

Večja pismenost, večja knjižna produkcija in tudi bolj dostopno knjižno gradivo v 18. stoletju povzročijo, da knjige niso več le domena peščice. Tako je vse več literature namenjene tudi tihemu, individualnemu branju. Zanimivo je, da opozarjajo na pomembnost premišljevanja o prebranem. Podobni citati so tudi v sočasni evropski literaturi (Willes, 2008).

Med priporočili najdemo veliko namigov, kdaj naj ljudje vzamejo knjigo v roke. Večinoma so za to primerne ure počitka, nedelje in prazniki. Enak položaj je imela tudi v drugih predelih nekdanje Avstrije, največ se je bralo v zimskem času, ob praznikih, predvsem v adventu (Bachleitner, Eybl in Fischer, 2000).

Knjige pa so za ljudi lahko pomenile tudi odmik iz realnega življenja, ob njih so pozabili na vsakdanjik. Tako so že v 17. stoletju opozarjali, da je literature preveč, da zavaja ljudi in njihove misli utira na napačna pota. Tako lahko s stališča cerkvenih moralnih nauk kot tudi iz vsakdanjih potreb knjige postanejo neprimerna razvada. Največ kritik je doživelo leposlovje, romani, potopisi, ki so jih rade jemale v roke predvsem ženske. Na podobne sočasne kritike so naleteli pri raziskovanju branja tudi drugod (Willes, 2008).

Ob vzporejanju bralnih navad na Slovenskem v preteklih stoletjih lahko torej zaključimo, da so se s časom sicer spreminjale, a glede na to, da so podoben zgodovinski razvoj zasledili v drugih avstrijskih deželah in evropskih državah, je bil to splošen trend razvoja odnosov med knjigo in bralcem oziroma poslušalcem.

2.2.3 Bralni koticiki

»Kaj pa ti bereš na stranišču?« To ni ravno vprašanje, ki bi ga drug drugemu pogosto zastavljali ... In vendar je zanimivo. Sploh ne nepomembno.

Kaj imata skupnega literatura in stranišče? Je »straniščno branje« slabšalni izraz? Branje je samotna dejavnost, ki zahteva vsaj košček praznega časa. V sodobnem hitrem tempu je za marsikoga stranišče eno redkih zatočišč takšnega miru. Moj zaključek na podlagi večletne

strogo subjektivne mednarodne raziskave pojavljanja literature na stranišču je: Kdor rad bere, bo bral. Kjerkoli. Tudi na stranišču. Včasih celo predvsem na stranišču.“ (Jelić).

Poiskali sva zanimive rezultate ankete Buksel.net z dne 26. aprila 2017 z vprašanjem Kje oziroma kdaj najraje berete? Večina (49 %) je odgovorila, da berejo vedno in povsod. Torej so res pravi knjižni molji in po knjigi posežejo ne glede na letni čas. Veliko bralcev knjige nosijo vedno s seboj in jo lahko odprejo vedno, ko imajo vsaj minutko časa za branje. Pričakovano je na drugem mestu, z 21 % vseh glasov, odgovor, da najraje berejo poleti na plaži. Poletje je čas dopustov in tudi poležavanja na plaži. Takrat imajo čas, da posežejo po knjigah tudi tisti, ki so v preostalem delu leta prezaposleni z ostalimi opravili. Mnogi čez celo leto pripravljajo seznam in zbirajo knjige, ki jih bodo odnesli s seboj na dopust, kjer jih bodo lahko v miru prebrali. Ne glede na lokacijo dopusta se v tistih dneh, ko se čisto odklopijo od vsakdanjega dela, najlažje posvetijo knjigam. Torej naj bo dopust ob morju, v gorah, v bližini kakšnega jezera, kar doma ali pa na drugem koncu sveta, knjige so zveste spremljevalke mnogih dopustnikov. Verjetno pa branje res najbolj prija ob valovanju morja (Rezultati ankete, 2017).

S podobnim številom glasov sledita odgovora, da najraje berejo na prvem spomladanskem soncu in v dolgih zimskih večerih doma. Spomladi jih sonce hitro zvabi v naravo in poleg sprehodov je tudi branje na soncu lahko zelo blagodejno. Dolgi zimski večeri pa so tudi kot nalašč za krajšanje seznama knjig, ki jih želijo prebrati. Pozimi namreč več časa kot v preostalem letu preživijo doma v objemu toplih stanovanj (Rezultati ankete, 2017).

Kar 75 odstotkov ljudi nese telefon s sabo na stranišče. Življenje je hitro in vsak dan hitrejšo, zato obvestila na svojih mobilnih napravah nenehno preverjamo – tudi na stranišču. Drsenje po Facebooku, čivkanje po Twitterju ali pa postavljanje rekorda v igrici Candy Crush, vse to počnemo tudi med sedenjem na WC školjki. A tako početje zdravniki odsvetujejo, saj obstaja poleg nevarnosti, da nam drag telefon pade v vodo, nevarnost tudi za naše zdravje (Marks 2005).

Pametni telefon je danes del sodobnega človeka. Brez njega ne zapustimo hiše in poleg ključev ter denarnice predstavlja osnovno opremo tudi za najkrajše možne izhode iz hiše. Od sedmih milijard ljudi na svetu jih ima mobilni telefon kar šest milijard, poročajo Združeni narodi, medtem ko ima do ustreznih sanitarij po svetu dostop le 4,5 milijarde ljudi (Marks 2005).

Od sedmih milijard ljudi na svetu jih ima mobilni telefon kar šest milijard, medtem ko ima do ustreznih sanitarij po svetu dostop le 4,5 milijard ljudi (Marks 2005).

Okoli 75 odstotkov uporabnikov pametnih telefonov bo svoje mobilnike neslo tudi s sabo na stranišče. Četrtnina moških priznava, da med uriniranjem raje sedijo, da imajo roke proste za uporabo telefona. »Postali smo narod multi-taskerjev, ko gre za pametne telefone,« vesplošno rabo naprav komentira David Johnson, direktor britanskega mobilnega operaterja O2. »Zato ne preseneča, da nekateri uporabniki izrabijo vsak čas, ki ga imajo na voljo, da ostanejo na tekočem.« (Marks 2005).

A tu se pojavi zadrega, saj so naši telefoni pravo gnezdo bakterij, opozarja WebMD. Kar 92 odstotkov mobilnih telefonov v Veliki Britaniji nosi bakterije, med drugim bakterijo E. coli, in to zgolj zato, ker si ljudje po uporabi stranišč ne umivajo rok. Sicer je za raziskavo 95 odstotkov ljudi trdilo, da si roke umiva redno, a to le dokazuje, da več kot 90 odstotkov ljudi laže o osebni higieni (Marks 2005).

»To ni nujno nekaj, kar bi nas moralo zelo skrbeti. A kar je zaskrbljujoče, je 16 odstotkov telefonov, ki nosijo E. coli,« pojasnjuje strokovnjakinja za higieno Val Curtis. E. coli izvira iz človeških (in živalskih) iztrebkov, kar dokazuje, da si ljudje po uporabi stranišča ne umivajo rok. »Nato pa se dotikajo svojih mobilnih telefonov, pa ne samo telefonov, tudi drugih površin.« (Marks 2005).

Sicer je za raziskavo 95 odstotkov ljudi trdilo, da si roke umivajo redno, a to le dokazuje, da več kot 90 odstotkov ljudi laže o osebni higieni.

2.3. PISAVA

V t.i. straniščni literaturi oz. pisanju na steno zasledimo kombinacijo črk in simbolov, uporabljene so tudi risbice.

Vsako ljudstvo ima svoj jezik. Prvotni način sporazumevanja in širjenja sporočil med ljudmi je bilo ustno izročilo. Pisava je drugi način in sredstvo, ki je omogočilo shranjevanje in širjenje podatkov.

Pisava je organiziran sistem znakov ali simbolov, s katerimi se da nekaj sporočiti. Sistem pisave morajo razumeti tudi ostali.

Poznamo okoli 1000 različnih pisav.

RAZVOJ PISAVE

- RISBE (ikone), ki so predstavljale pojmovni in predmetni svet, je človek vrezal v kamen ali glino, na stene jam, grobnic ali templjev, da bi ohranil spomin na pomembne dogodke.
- SLIKOVNA PISAVA (piktografija) je nastala okoli 3000 let pr. n. št. v Mezopotamiji. Zanj so značilne shematizirane poteze ljudi, živali in predmetov.
- POJMOVNA PISAVA (ideografija) je nastala, ker je govorni jezik vseboval vse več pojmov, ki se jih ni dalo narisati. Nastale so torej simbolne sličice. Pojemovna pisava je bila sprva besedna, nato zlogovna in nazadnje glasovna.
- GLASOVNA/ČRKOVNA PISAVA se prvič pojavi 1000 let pr. n. št. pri Feničanih. Ta pisava je zaznamovala samo soglasnike, saj je bil položaj samoglasnikov avtomatično predvidljiv. Iz feničanske pisave se je kasneje razvilo več pisav, npr. hebrejska, grška, arabska, indijska ... Vsaka od njih uporablja drugačna črkovna znamenja. Slovenska pisava se je razvila iz grške, preko latinice in karolinške minuskule.

Človek je edino bitje, ki lahko svoje misli sporoča ne le glasovno, pač pa tudi pisno, t.j. vidno.

Vsak človek najprej govori, kasneje pa se nauči tudi pisanja. Učenje pisanja je v vseh jezikih zelo zahtevno in dolgotrajno, saj se je treba naučiti cele množice pravil, ki pisavo določajo.

Slovenci pišemo od leve proti desni, in sicer tako, da v izgovorjeni besedi prepoznamo posamezne glasove, te pa nato zapišemo z ustreznimi vidnimi znamenji – črkami. Slovenska pisava je torej glasovna (Trošt, 2010).

2.4. LITERATURA

Književnost ali literatura opredeljuje poseben način komunikacije, ki ga prepoznavamo po oznakah njegovih specifičnih oblik, npr. roman, sonet, tragedija, idilična povest. V ožjem pomenu obsega samo besedila v umetnostnem jeziku, v širšem pa tudi žanre drugačnega značaja: dnevnike, pisma, spomine, pridige, molitve itd. (Portal: Literatura, Portal: Literatura, 2015)

Poznamo tudi t.i. WC literaturo. Namreč ko sedimo na straniščni školjki in lahko posežemo v dolgočasenju po branju navodil za uporabo šampona, sredstev za čiščenje, beremo tisk na toaletnem papirju ...

Lahko rečemo, da obstaja celo WC knjižnica z vsemi temi artikli in z navodili za uporabo.

Predvsem v času, ko ljudje še niso imeli na razpolago toaletnega papirja, so na straniščih uporabljali časopisni papir, narezan na lističe, ki so bili natakneni na žeblju, zabitem v les na stranišču na štrbunk. Obenem se je med opravljanjem potrebe izvajala tudi bralna dejavnost – brali so članke na lističih.

2.4.1 Straniščna literatura

Branje je dejavnost, ki zahteva vsaj prosti čas in mir. V sodobnem času je za marsikoga stranišče prostor takšnega miru. Nekateri ljudje imajo na straniščih prave male knjižnice. V njih se najde marsikaj – od strokovne literature do resnih, zajetnih romanov, od poezije do stripov ... Glede na to, da na WC-ju v življenju preživimo med letom in pol in tremi leti, predstavlja najbolj izvirne in domiselne WC reke, pesmi, fraze, ki nas vselej spravijo v dobro voljo.

Skrivnost, zakaj ljudje berejo na stranišču, ni bila nikoli razjasnjena. Verjetno je branje na WC-ju posledica, da si ljudje radi vzamejo "čas zase", in to po prepričanju drugih lahko naredijo samo na stranišču (Zakaj moški beremo časopis na stranišču, 2007).

Branje revij, časopisov ali uporaba mobilnih naprav na stranišču je zelo razširjena, zlasti med moškimi. A ta navada je, sodeč po raziskavah, zdravju zelo škodljiva. Študije so dokazale, da je dolgo sedenje na straniščni školjki zelo slabo za vašo zadnjo plat, bolj natančno za pojav hemoroidov. Dlje kot presedimo na straniščni školjki, več pritiska ustvarjamo na venske žile okoli zadnjika, s tem pa na njihovo razširitev in s tem povezan pojav zlate žile. Dolgo sedenje med opravljanjem potrebe stanje že obstoječih hemoroidov le še poslabša, saj so takrat krvne žile slabo prekrvavljene (A. L, 2016; Kojić, Branje na stranišču priključuje hemoroide).

Javna stranišča so z jezikoslovnega vidika prava zakladnica. Švicarska jezikoslovka Christina Cuonz je raziskala grafite na javnih straniščih na Norveškem in v Veliki Britaniji. Grafite, ki jih ljudje puščajo za sabo na straniščih, se je odločila raziskati, in sicer po merilih spola (Najrazličnejša sporočila na stenah javnih stranišč razkrivajo razlike med spoloma, 2009).

Pri grafitih je odkrila razlike med spoloma tako pri temah, jeziku kot obliki. Prišla je do ugotovitev, da ženske pišejo predvsem o odnosih, spolnosti in filozofiji vsakdana, moški pa o seksu, politiki in športu. Prav tako je ugotovila, da so javna stranišča z jezikoslovnega vidika prava zakladnica in da je tako rekoč za vsak stavek mogoče predvideti, ali je zapisan na moškem ali ženskem stranišču. Pri grafitih je odkrila razlike med spoloma tako pri temah, jeziku kot obliki. Moški se tako v kratkih sporočilih na stenah stranišč ukvarjajo predvsem s seksom, politiko in športom, o odnosih in seksu pa pogosto pišejo tudi ženske. Pogosto nežnejši spol izjave črpa tudi iz filozofije vsakdana ali pa so te povsem osebne (A. P. J., 2009).

2.4.1.1 Straniščni grafiti

Slovenski etimološki slovar ima zapis, da grafit pomeni napis na steni, ki je oblika javnega komuniciranja. Izraz izhaja iz italijanske besede *graffito*, ki pomeni podoba ali napis, ki nastane s strganjem po trdi površini. Je risba, napis ali slika na javni površini, običajno na zidu. Narejen je s kredo, ogljem ali sprejem. Grafit je tipičen za subkulturo velikih mest in pogosto vsebuje politična sporočila oz. uporniški odnos do socialnih norm. Grafit se v umetnosti obravnava kot oblika lastnega likovnega izražanja (Grafit, 2018).

Zgodovina grafitov sega v pradavnino do jamskega človeka, ko je človek začel izražati svoja občutja, mišljenje ... na stene votlin (npr. Altamira v Španiji). Vedno več grafitov lahko zasledimo v drugi polovici 20. stoletja. V šolah se pojavljajo predvsem na straniščih po stenah z zapisi ljubezenskih sporočil, sporočil profesorjem, z zapisi imen in telefonskih števil (Grafit, 2018).

Že Atenci so v antiki poznali zidne grafite z ljubezensko tematiko. Od antike do danes so se uveljavili tudi politični in filozofski grafiti skoraj po vsem svetu. Danes so pisci straniščnih grafitov vsi, tako moški kot ženske, otroci kot odrasli, izobraženi kot nižje izobraženi. Na

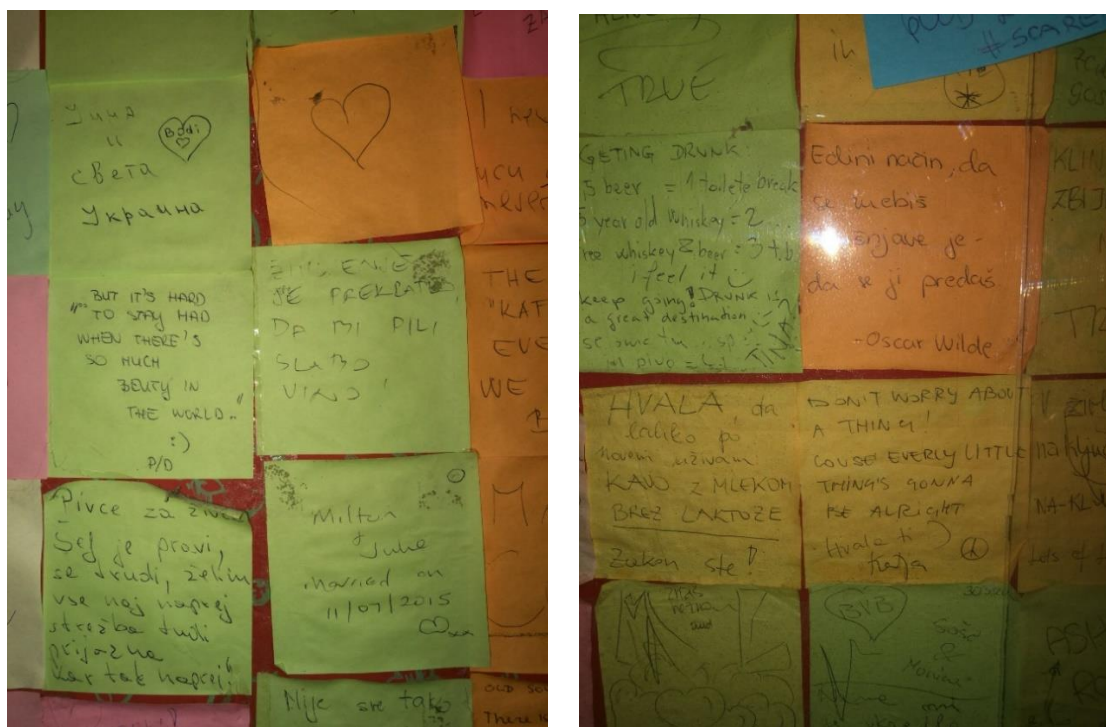
začetku so pisali le moški, a so se z emancipacijo žensk grafiti pojavili tudi v ženskih straniščih. Ženski straniščni grafiti so intimnejši od moških (Slana, 2000).

V različnih mestih in deželah sveta se prek grafitov pojavljajo različni psihološki in socialni impulzi, ki označujejo izobrazbeno in socialno strukturo piscev. Današnji ljudje pišejo nemogoče grafite. Tako se pojavljajo punkovski, raperski, hardovski, reverski, tehno in drugi grafiti. Pojavljajo se grafiti s politično tematiko, s protestnimi pobudami, najrazličnejša gibanja. Grafiti radi prepletajo politiko in spolnost, razgaljajo človekovo bistvo, ki izbruhne prav v spolitiziranih vojnih časih, ko se politikantska vojna sprevrže v klanja, ropanja in posilstva (Slana, 2000).

Temeljni razlogi za pisanje grafitov so ogroženost v javnosti, šoli, doma in pri delu. Prav tako na razloge vpliva tudi osebnostna značajnost; protesti nad javnimi in zasebnimi dogajanjem; prikrita homoseksualna sporočila; naročeni politični grafiti za prevzganje javnosti; želja po izpovednosti; filozofski in življenjski smotri; erotika in seks (Slana, 2000).

Sproščanje negativne energije z grafiti človeka zasvoji, kakor na primer kajenje, kvartanje, pitje, mamila, spolnost, glasba itn. Stranišče tako postane ogledalo za moralne neoporečneže kot za grobijane. Lepo vzgojen človek ne bi pred drugimi napisal grdega grafita zaradi javnega mnenja o njem – toda v straniščnem zatočišču, sam s sabo, ko vidi, da so vrata že tako ali drugače pokracana, ga lahko premami, da tudi on pripiše grafit. Torej ne drži posploševanje, češ da so vsi pisci grafitov po straniščih iztirjenci (Slana, 2000).

Del človekove kulture se vendarle odraža tudi na stranišču, kakor se odraža bivanjska kultura v spalnici, kopalnici, kuhinji, pa najsi gre za odvetnika, duhovnika, policista, profesorja, zidarja, dimnikarja ali sezonskega delavca. Stranišče je torej tudi neke vrste zdravilišče, saj se lahko olajšamo nakopičene napetosti in frustracije (Slana, 2000).

Slika 1: (a) in (b) Primer straniščnih grafitov v lokalu Bodi na Ptuj (Žunkovič, 2019)

Grafiti mestoma izražajo prirojeno dvojnost. Marsikateri grafitar je v pisanju grafitov brutalen, neotesan, v resničnem življenju pa je urejen, vesten delavec. A marsikateri pijanec je v vsakdanjem življenju bolj grobijanski in nasilen kot grafitar v stranišču. In tako je veče v nekem smislu ogledalo kulture in subkulture, ki potrjuje, da človek mora imeti svoj prostorček, v

katerem v miru odpre najgloblja tesnila, da se v stiski ne razpoči. Zato je vsak grafit po svoje zanimiv za razčlemba (Slana, 2000).

Naj dodava še, da je beseda LATRINALIA vrsta grafita, ki je naslikan v javnih kopalnicah, straniščih – na stenah, vratih, ogledalih in izraža ilustracije, besede, besedne zveze, poezijo, filozofijo, osebno mišljenje o nečem ... (Škrabanja, 2014).

2.4.1.2 Primeri straniščne poezije oz. grafitov na javnih straniščih

Straniščna poezija je primer literature, ki se jo lahko razume tudi v vsakdanjem političnem in še kakšnem kontekstu. V devetdesetih letih so straniščni grafiti razjezili nekatere zasebne gostince. Pričeli so jih mrzlično brisati. V gostilni Bodi na Ptuju se je pred leti porodila zamisel, kako bi preprečili pisanje po vratih in stenah v sanitarijah. Ko so stranišča prenovili, so na stene obesili samolepilne lističe, na katere lahko gostje zapisujejo svoje misli in verze. Gostje prek verzov sporočajo, o čem so razmišljali, ko so bili na stranišču. Straniščna poezija je poezija, ki jo lahko razumemo vsi in obravnava predvsem vsakdanjo in politično tematiko.

Slika 2: (a) in (b) Popisani lističi na zidovih v lokalu Bodi na Ptuju (Žunkovič, 2018)

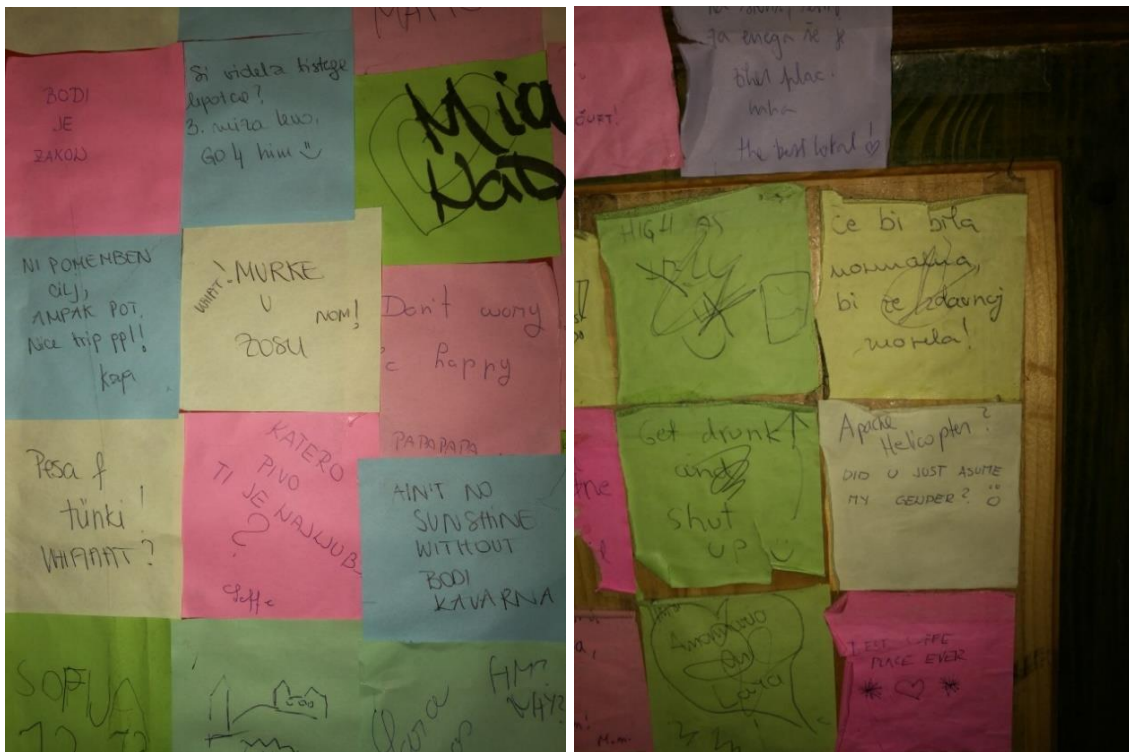
Gostincu Martinu Megliču se je pred šestimi leti porodila zamisel, kako bi preprečil pisanje po vratih in stenah v moških sanitarijah. Ko so stranišča prenovili, se mu je zdelo škoda, da bi se tako uničevala, zato je nad pisoar obesil list papirja, na katerega lahko moški zapisujejo svoje misli in verze (Zakšek, 2009).

“Pozdravljena, draga gostja. Bila si v stiski, zdaj si prosta. Pazi na čistočo, red, ko boš v stiski, pridi spet.” To so pozdravne besede v ženskih sanitarijah. Podobne čakajo moške v njihovih prostorih (Zakšek, 2009).

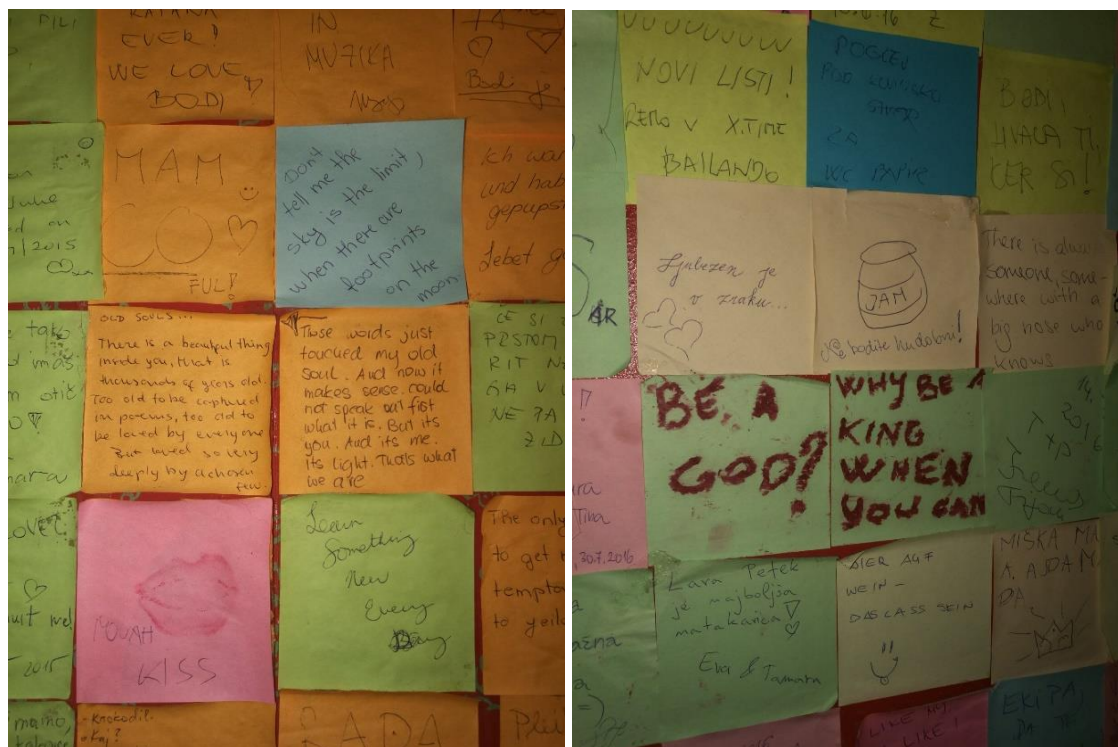
Ko se list zapolni, ga zamenja. Tako jih ima danes popisanih že cel kup, med verzi pa se znajdejo celo pesmi, je povedal. Ker je vse skrbno hranil, se je odločil, da pripravi večer straniščne poezije, na katerem so najboljša besedila obiskovalcem tudi prebrali.

Raziskovalna naloga: KAMOR GRE ŠE CESAR PEŠ

Da pa ne bi bile ženske prikrajšane, je ob tej priložnosti list papirja obesil še na vrata v ženskih sanitarijih. "Tudi ženske imajo verjetno kakšno misel, ko se olajšajo," je pripomnil in dodal: "Mislim, da smo prvi in edini, ki smo to razkrili na kulturno-zabaven način." (Zakšek, 2009).

Slika 3: (a) in (b) Popisani lističi na zidovih v lokalu Bodi na Ptuju – žensko stranišče (Žunkovič, 2018)

Slika 4: (a) in (b) Popisani lističi na zidovih v lokalu Bodi na Ptuju – žensko stranišče (Žunkovič, 2018)

Straniščna poezija, primer, ki se ga lahko razume tudi v vsakdanjem političnem/novinarskem/in še kakšnem kontekstu:

O KRAJI INTELEKTUALNE LASTNINE

...in tako se mi lepega dne na wc-ju zgodi,
da ko prelistam ravno kupljeno revijo,
na sredini najdem straniščno poezijo ... (Delo, 2013)

Ena takšnih je Menartova pesem z naslovom Antisong v stilu straniščne poezije.

Anti so bili Slovani,
vrag jih vzel je svoje dni.
Skupaj z gnilimi možgani
zdaj so spet med nas prišli.
Če prezremo antilopo,
antimon in antifriz,
so zasrali vso Evropo
in Ljubljano in Pariz.
Zdaj so »anti« splošna moda,
ki brez mod straši povesod;
štab jim nočna je posoda,
a vsebina, kar je not.
Anti-drama je predstava,
kjer nam kdo pokaže rit,
zraven punco ošlatava,
s penisom pa vrta zid.
Anti-film norce brije
pa dobi cel kup nagrad,
ker ob njem žirijo zvije,
da potem gre laže srat.
Anti-pesem je potiskan
(malo trd) klozet papir.
Anti-glasbo rit nam piska,
če zdravnik nam da klistir.
Anti-kip je, kar razstaviš:
čevelj, guma, drek, mravljinc.
Anti-sliko pa napraviš,
če v okviru kažeš kline.
Anti-kritik je pretkanec,
ki iz smrklja dela med,
ki sam ve, da je posranec,
pravi pa, da je estet (Menart, 1970).

2.4.1.3 Straniščni reki in verzi

Med »najboljše«, izvirne reke sodijo:

- Nekateri naredijo tistih par minut na stranišču več koristnega, kot mnogi v celem življenju (Srecok, 2013).

- Dolžina ene minute je odvisna od tega, na kateri strani vrat WC-ja si.
- Predolgo zadrževanje v prostorih WC-ja lahko resno ogrozi zdravje ljudi, ki čakajo pred vrati.
- Ko se usedem na WC školjko, takoj pomislim nate.
- Fantje so kot WC ... Ali so pokvarjeni ali pa zasedeni ...
- Spoštovani dragi gost, bil si v stiski, zdaj si prost. Pazi na čistočo, red, ko boš v stiski, pridi spet.
- Brezčas ... Obstaja rojstvo in obstaja ljubezen. Čas nič ne pomeni.
- Začasno ... Vse je začasno. Cvetlice, morje, veter. Nič ni mojega.

2.4.1.4 Straniščna filmska umetnost

Film *Zgodbe iz sekreta* govori o sanjah neke generacije in o tem, kaj se je s temi sanjami zgodilo. Generacija, ki je zdaj stara približno 35 let, se sooča z neizpolnjenimi pričakovanji, ostanki svojih nekdanih želja in obljub. Vmes se je zgodila resničnost. Vmes so na glave padle slovenske družbene specifike (*Zgodbe iz sekreta: kje smo zdaj?*, 2015).

Leta 1991 so trije najstniki na stranišču ljubljanskega kluba K4 zapisali: »Pesnik, Azra, Jurček za vedno!« To je izhodišče za dogajanje v filmu, ki je postavljeno v leto 2013. Trije 35-letniki še iščejo svoj pravi prostor v družbi. Trije 35-letniki, nekoliko izgubljeni v družbi, ki se hektično premika s tokom časa, se formirajo v tri zgodbe iz sekreta. Azra, uspešna umetnica, ko je sama, joče; Jurček, bodoči oče noče biti gej; Pesnik ne ve, ali bi taval ali ne. Film predstavlja bežen pogled v njihova življenja (*Zgodbe iz sekreta: kje smo zdaj?*, 2015; Simčič, 2015).

2.4.1.5 Straniščne zgodbe za najmlajše

V knjižnici sva zasledili veliko različnega gradiva na temo stranišče oziroma zgodbe o stranišču. Če imate otroka, ki ima težave z odvajanjem, je še kako pomembno, da mu pomagate. In pri kakanju, tako pravijo strokovnjaki kot tudi starši, ne gre nič na silo. Če pa otroku poveste zgodbo (verjetneje je, da boste to naredili desetkrat, dvajsetkrat), ki ne vključuje starševskega moraliziranja, prigovarjanja in kaj je še neučinkovite komunikacije, bo mali poslušalec vaše besede kar posrkal, ne le sprejel. Pomirilo ga bo že dejstvo, da ni edini otrok s težavami, ki ga pestijo in o katerih ne zna oziroma ne zmore spregovoriti. Hkrati mu bo junak iz zgodbe dal dovolj poguma, da se bo s problemom sploh soočil.

V knjižnici je veliko knjig, ki imajo poučno noto, saj nudijo pomoč in olajšajo staršem pri navajanju otroka na kahlico. Med knjige, primerne za malčke, spadajo *Velika knjiga o kahlici*, *Ko se gre na vece* ter *Čas je za kahlico*, ki govori o medvedku in Bučku, ki sta se igrala pirate, ko je vstopila mama s kahlico. Najprej sta se z njo igrala, počasi pa sta jo začela tudi uporabljati. Kahlici so sledile nove spodnje hlačke. Na začetku je bilo vse zapleteno, a sta kmalu postala prava strokovnjaka. Zgodba *Ko se gre na vece* je duhovita knjiga, ki na zabaven način pripoveduje o slovesu od pleničk (Genechten, 2008; Corderoy, 2011; Langen, 2016).

Dve izmed njih napisane za najmlajše sta *Kapitan stranišča* in *Kraljična stranišča*. *Kapitan stranišča* je zvočna knjiga, ki pripoveduje o fantku Janu, ki se je začel učiti uporabljati stranišče. Knjiga bo v pomoč otrokom, da bodo premagali strahove, ki so povezani s prehodom s kahlice na stranišče, ter se naučili pravilno umivati in brisati roke. *Kraljična stranišča* je knjiga z isto vsebino. Pripoveduje zgodbo o deklici Brini, ki se tako kot Jan uči uporabljati stranišče. Namenjena je deklicam, medtem ko je prva knjiga namenjena fantom (Inserra, Kapitan; Inserra, Kraljična).

Za otroke prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja je primerna knjiga *Umazani Berti in stranišče*. Zgodba govori o Bertiju, fantku, ki ima vedno prismuknjene načrte in ideje. Velikokrat se znajde do vratu v težavah. Nekega dne se je znašel v težavah, ko ga je na šolskem izletu v avtobusu močno pričelo tiščati na stranišče. Njihova učiteljica Srakar pa ni načrtovala nobenega postanka ... (MacDonald, 2010).

Za malo starejše, stare od 9 do 12 let, obstaja knjiga o Kapitanu Gatniku in njegovih prigodah. Glavni osebi, fanta Grega in Klemen, sta ponovno zganjala lumparije. Po nesreči sta ustvarila vojsko zlobnih, pokvarjenih govorečih stranišč, ki hočejo zavladati svetu. Kapitan Gatnik, junak, je edini, ki lahko pomaga ustaviti mesojede straniščne školjke (Pilkey, 2006).

Za malo starejše obstaja slikanica *Vprašanja iz kopalnice*, ki prinaša igrive odgovore na vsa vprašanja, povezana s kopalnicami, stranišči in osebno higieno, skozi zgodovino in vse do današnjih dni. Opozarja pa tudi na dejstvo, da je količina vode, s katero je skrb za higieno neločljivo povezana, omejena, da moramo skrbeti tako zase kot za planet. Gre za simpatično in poučno branje, ki opozarja na težave, ki jih imajo najmlajši, saj so stranišča kot tudi umivalniki za malčke bodisi previsoki bodisi preveliki. V vrtcih imajo primerne velikosti in razdaljo do umivalnika, tako je za otroke od 3.–4. leta umivalnik v višini 50 cm, za otroke od 4.–5. leta 60 cm, od 5–6 let 65 cm ter za otroke od 6–7 let 75 cm. Mimogrede: ste vedeli, da ko še ni bilo stranišč, so prebivalci gradov za potrebo uporabljali čebre? Vstavljali so jih v pohoščvo, ki je spominjalo na prestol, zato odrasli včasih pravijo, da sediš na prestolu. Da so se vitezi o pomembnih stvareh pogovarjali na straniščih, daleč stran od soban, pot do njih pa so jim kazali skrivni znaki? Nočna posoda, ki ji rečemo kahlica in jo danes uporabljajo otroci, je nekoč služila tudi odraslim. Uporabljali so jo zlasti ponoči, ko niso hoteli za dolgo zapuščati tople postelje. Od tod tudi njeno ime: nočna posoda. Nočna posoda je bila luksuzni predmet, ki je bil v bogatih hišah po navadi zlat ali srebrn. Nekoč je bil del družinske zakladnice in je potoval iz generacije v generacijo. V Angliji je nočna posoda še danes pogosto šaljivo poročno darilo. Polno nočno posodo so morali zaradi smradu v preteklosti čim hitreje odnesti. Dolgo časa so vsebino izpraznili kar skozi okno na cesto. Kasneje pa so se inženirji domislili po dolgoletnem beljenju glave, da lahko to rešijo z odplakovanjem s tekočo vodo. Prvo novodobno stranišče z vodo za splakovanje je nastalo pred več kot 400 leti. Leta 1596 je angleška kraljica Elizabeta I. od svojega krščenca sira Johna Harringtona prejela nenavadno darilo. Dobila je straniščno školjko v obliki lesenega naslonjača, ki je imel za hrbtom vodni rezervoar. Spominjala je na WC, kot ga poznamo danes. Naprava je bila preveč hrupna, da bi jo uporabljala. Poleg tega pa se je iz posode za umazanijo, ki je bila pod školjko, širil neprijeten vonj. Šele 200 let kasneje so se domislili, kako s »pastjo« v obliki črke S ustaviti širjenje neprijetnih vonjav. Rešitev so poimenovali Water Closet. Takrat so začeli izdelovati straniščne školjke, ki so bile okrašene in so pogosto spominjale na razkošne porcelanaste nočne posode. Ste vedeli, da danes razkošne straniščne školjke z glasbo preglasujejo šumenje lulanja, odmerjajo dišave, da ogrejejo desko v hladnem prostoru, da celo opravijo medicinsko analizo urina in blata ter nas obveščajo o zdravju? (Lipka – Sztarbatto, 2017).

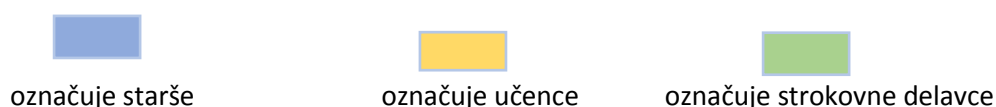
Na internetu sva zasledili tudi veliko zgodb o tej tematiki. Najbolj nama je bila všeč zgodba z naslovom *Stranišče*. Zgodba pripoveduje o deklici Mici, ki je vedno nasmejana in jo imajo vsi radi. Deklica zmore narediti vse sama, le v vrtcu noče kakati. Nekega dne jo je prijateljica vprašala, zakaj v vrtcu samo lula, in Mici ji je odgovorila, da raje kaka doma. Prijateljica ji je povedala, da če ne opravi velike potrebe, jo običajno boli trebušček. Prijateljica ji je tudi povedala, da jo je mama naučila brisati ritko. Naslednjega dne je Mici pritisnilo in stekla je na stranišče, kjer je kakec kar padel v školjko. Bila je vesela, ker ji je uspelo, a ni vedela, kako naprej. Nekaj časa je sedela, nato si je utrgala malo papirja. Med opraviлом je prišla vzgojiteljica in ji pomagala. Po končanem opraviłu je bila Mici ponosna, prav tako pa vzgojiteljica (Adventne zgodbe).

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 Rezultati anketnega vprašalnika za starše, učence in strokovne delavce šole

Vzorec anketirancev so bili starši naših učencev, učenci višjih razredov ter strokovni delavci šole. Oddali sva 340 praznih anketnih vprašalnikov našim mamam in babicam, izpolnjenih in primernih za obdelavo je bilo primernih 293. Na anketni vprašalnik so odgovarjale osebe, starejše od 25 let in mlajše od 60 let. Prav tako sva izvedli anketo med učenci od 6. do 9. razreda. Oddali sva 133 anket. Izpolnjenih in primernih za obdelavo je bilo 131. Anketo je izpolnilo in rešilo tudi 40 strokovnih delavcev. Le-te so bile vse primerne za obdelavo.

Legenda:

1. Spol

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
Moški	17	5,8	60	45,8	2	5
Ženske	276	94,2	71	54,2	38	95
Skupaj	293	100	131	100	40	100

2. Poznate sopomenke za stranišče? Napišite jih na črto.

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
WC	146	49,9	58	44,3	27	67,5
toaleta	57	19,5	53	40,5	4	10
hajzl, hajzel, hajzlc	29	9,9	2	1,5	5	12,5
sekret	25	8,5	2	1,5	3	7,5
sanitarije	8	2,8	2	1,5	/	/
štrbunkec	6	2	/	/	/	/
klozet	6	2	1	0,8	/	/
00	4	1,4	/	/	/	/
prostor, kamor gre še cesar peš	3	1	/	/	/	/
pisarna	3	1	/	/	/	/
zahod	2	0,7	/	/	/	/
John	2	0,7	/	/	/	/
latrina	1	0,3	/	/	/	/
aport	1	0,3	/	/	/	/
čučalica	/	/	/	/	1	2,5
nobene	/	/	13	9,9	/	/
Skupaj	293	100	131	100	40	100

Večina anketiranih je na vprašanje odgovorila z več sopomenkami. Za statistično obdelavo sva upoštevali prvo omenjeno sopomenko.

49,9 % staršev je na prvo mesto postavilo kot sopomenko za stranišče WC. 19,5 % jih je na prvo mesto postavilo toaleta, 9,9 % hajzl, 8,5 % sekret, 2,8 % sanitarije, 2 % štrbunkec ter klozet. Le 1,4 % jih je kot sopomenko navedlo 00 in 1 % pisarno. Zanimivost: 00 je iz časov, ko hoteli še niso imeli WC-ja v vsaki sobi, ampak skupni WC na hodniku za več sob ... In ker so se sobe številčile z 1 in naprej, je bilo stranišče označeno z 0 oz. 00. Manj kot procent staršev pa je na prvo mesto postavilo sopomenke zahod, John, latrina ter apart.

44,3 % anketiranih učencev je na prvo mesto kot sopomenko postavilo WC. Nekoliko manj, 40,5 %, jih je na prvo mesto postavilo toaleta. Kar 9,9 % ni zapisalo nobene sopomenke. Po pregledu sva ugotovili, da večina le-teh izhaja iz 6. razreda. 1,5 % je kot sopomenko zapisalo hajzl oziroma njene različice, kot tudi sekret in sanitarije. Le 0,8 % anketiranih je kot sopomenko napisalo klozet.

Kar 67,5 % strokovnih delavcev je na prvo mesto zapisalo WC. 12,5 % jih je kot sopomenko umestilo hajzl, 10 % toaleta, 7,5 % sekret in 2,5 % čučalico.

3. Koliko jih imate doma?

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
eno	104	35,5	66	50,4	16	40
dve	146	49,8	52	39,7	18	45
tri	39	13,3	11	8,4	6	15
štiri	4	1,4	2	1,5	/	/
Skupaj	293	100	131	100	40	100

49,8 % anketiranih staršev ima doma dve stranišči, 35,5 % eno, 13,3 % tri in 1,4 % štiri stranišča.

50,4 % anketiranih učencev je odgovorilo, da ima doma eno stranišče. 39,7 % jih ima doma dve stranišči, medtem ko jih ima 8,4 % tri oziroma 1,5 % štiri stranišča.

45 % anketiranih strokovnih delavcev ima doma dve stranišči, medtem ko jih ima 40 % doma eno stranišče. 15 % jih ima v domu tri stranišča.

4. Poznate stranišče na štrbunk? Če ga, prosiva, da opišete, kako je izgledalo.

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
DA	241	82,3	81	61,8	37	92,5
NE	52	17,7	50	38,2	3	7,5
Skupaj	293	100	131	100	40	100

Kar 82,3 % staršev pozna besedo in izgled stranišča na štrbunk. 17,7 % takšnega stranišča ne pozna. Večina staršev je zapisala, da je bilo stranišče na štrbunk zbito iz lesa, kasneje je lahko bilo tudi zidano. Večinoma so ga postavili ob gnoju, hlevu in običajno ni imelo odtoka. Lesena uta je običajno merila 1 m krat 1,5 m. Tri stranice so bile lesene, spredaj vrata z luknjico v obliki srca ter poševna streha. V notranjosti je imela leseno klopco z »okroglo luknjo v sredini«. Luknja je bila nad jamo ali vedrom, kamor si opravljal potrebo. Torej je blato in urin padalo brez izpiranja z vodo. Za brisanje so nekoč uporabljali koruzno ličje ali časopisni papir.

Spominjajo se ga kot zelo mrzlega, saj je stalo zunaj. Poleg tega pa še, da je bilo majhno in da so bile vonjave zelo »strašne«. Ker je spodaj včasih stala tudi gnojnica (voda), je ob veliki potrebi štrbunknilo – od tod ime takšnega stranišča.

61,8 % anketiranih učencev pozna stranišče na štrbunk. 38,2 % stranišča na štrbunk ne pozna. Večina je zapisala, da je stranišče na štrbunk iz lesa. Na sredini sedišča je luknja, ki predstavlja straniščno školjko. Nekatera imajo pokrov, ki to luknjo pokrijejo. Prav tako so zapisali, da nima vode za izplakovanje, temveč odpadki prosto padajo in se zbirajo v zato pripravljene luknji. Veliko jih je zapisalo, da so že takšno stranišče videli in da ga ponekod še imajo njihove prababice oziroma stari starši. Prav tako pa so zapisali, da v njih pogosto zaudarja.

Kar 92,5 % anketiranih strokovnih delavcev pozna stranišče na štrbunk. Večina je podobno opisala stranišče na štrbunk, kot so ga opisali anketirani starši. Opisali so ga kot stranišče, ki je bilo leseno in je bilo del gospodarskega poslojja. Povezano je bilo z gnojiščem, a je bilo iz higienskih razlogov umaknjeno od bivalnega okolja. Stranišče je bilo zbito iz lesa, na sredini je imelo okroglo odprtino, ob strani pa narezan papir, običajno star časopis. Odprtino so po navadi zaprli z leseno desko. Večina anketiranih strokovnih delavcev je zapisala še, da so ga imeli nekoč doma, da je bilo v njem običajno zelo mrzlo, še posebej v zimskih mesecih, ter da je v njem velikokrat zelo »smrdelo«.

5. Poznate poljsko stranišče? Kako izgleda?

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
DA	84	28,7	8	6,1	21	52,5
NE	209	71,3	123	93,9	19	47,5
Skupaj	293	100	131	100	40	100

71,3 % staršev ne pozna poljskega stranišča. 28,7 % staršev je odgovorilo, da poznajo poljsko stranišče. Tisti, ki poznajo stranišče, so odgovorili, da je poljsko stranišče podobno kot stranišče na štrbunk. Zapisali so, da je poljsko stranišče takrat, ko je izkopana luknja v naravi. Ljudje so luknjo naredili za drevesom ali za grmom, da nisi bil vsem na očeh.

Kar 93,9 % vprašanih učencev ne pozna poljskega stranišča. Le 6,1 % jih le-tega pozna. Zapisali so, da je to stranišče v naravi, kamor opravimo potrebo. Zapisali so, da je pogosto za drevesom ali grmom, kamor se izkoplje luknja in v njega opravimo potrebo.

52,5 % anketiranih strokovnih delavcev je odgovorilo, da poznajo poljsko stranišče, medtem ko jih je 47,7 % odgovorilo, da poljskega stranišča ne poznajo. Večina je prav tako kot starši odgovorila, da je poljsko stranišče sopomenka za stranišče na štrbunk oziroma da sta obe stranišči identični. Nekaj jih je zapisalo, da je poljsko stranišče stranišče na prostem, kjer si oseba izkoplje luknjo in opravi potrebo, nato le-to zasuje.

6. Poznate angleško stranišče? Kako izgleda?

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
DA	237	80,9	14	10,7	22	55
NE	56	19,1	117	89,3	18	45
Skupaj	293	100	131	100	40	100

80,9 % staršev je odgovorilo, da je angleško stranišče stranišče, kot ga poznamo danes. Odgovorili so, da kratica WC (water closet) pomeni stranišče na izplakovanje z vodo.

89,3 % anketiranih učencev ne pozna angleškega stranišča, medtem ko 10,7 % le-tega pozna. Tisti, ki so odgovorili pritrdilno, so zapisali, da je angleško stranišče takšno, kot ga imamo danes v domovih. Angleško stranišče so po pričakovanjih poznali učenci višjega oziroma devetega razreda.

Le 55 % anketiranih strokovnih delavcev je odgovorilo, da poznajo angleško stranišče. Kar 45 % jih je odgovorilo, da takšnega stranišča ne poznajo oziroma, da ne vedo, kakšno stranišče je to.

7. Kaj menite, koliko je staro?

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
1–100 let	17	5,7	107	81,7	23	57,5
101–200 let	99	33,8	15	11,5	9	22,5
201–300 let	108	36,9	2	1,5	3	7,5
301–500 let	11	3,8	3	2,3	1	2,5
501–1000 let	29	9,9	2	1,5	2	5
1001–1500 let	26	8,9	/	/	/	/
1501–2000 let	3	1	2	1,5	2	5
Skupaj	293	100	131	100	40	100

36,9 % staršev je odgovorilo, da je angleško stranišče staro med 201 in 300 let. Medtem ko jih je 33,8 % prepričanih, da je staro med 101 in 200 let.

81,7 % učencev je odgovorilo, da je angleško stranišče staro manj kot 100 let. 11,5 % jih meni, da je staro med 101 in 200 let. 2,3 % pa, da je staro med 301 in 500 let. 1,5 % jih je mnenja, da je staro med 201 in 300 let oziroma med 501 in 1000 let. Isto število anketiranih meni, da je staro med 1501 in 2000 let.

57,5 % anketiranih strokovnih delavcev je odgovorilo, da je angleško stranišče staro med 1 in 100 let. 22,5 % jih je odgovorilo, da je angleško stranišče staro med 101 in 200 let, 7,5 %, da je staro od 201 do 300 let, 5 %, da je staro med 500 in 1000 let oziroma 1501 do 2000 let. 2,5 % jih je odgovorilo, da je staro 301 do 500 let.

8. Se strinjate s trditvijo, da predstavlja stranišče v hiši kotiček miru? Če ste obkrožili DA, napišite, kaj počnete tukaj.

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
DA	221	75,4	96	73,3	36	90
NE	72	24,6	35	26,7	4	10
Skupaj	293	100	131	100	40	100

Kar 75,4 % anketiranih staršev meni, da stranišče predstavlja kotiček miru. Med najpogostejšimi odgovori pa je možno zaslediti, da na stranišču razmišljajo, se sproščajo, meditirajo, »odklopijo misli«, berejo reklame in časopis, igrajo igre na telefonu, v miru pogledajo na telefon (prebirajo novice, Facebook, brskajo po Youtubu), poslušajo glasbo, zberejo svoje misli, umaknejo se od vsega hrupa in so sami s seboj, razmišljajo, kaj še morajo postoriti, rešujejo križanke, imajo mir, kjer jih nihče ne moti, se skrijejo pred otroki, si oddahnejo od dela, preverjajo sms-sporočila ter berejo e-maile itd.

73,3 % učencev je odgovorilo na vprašanje pritrdilno. Zapisali so, da v stranišču opravljajo fiziološke potrebe, imajo mir, se sproščajo, brskajo po telefonu, berejo revije, novice na spletu in časopis, poslušajo glasbo, pojejo, pišejo SMS-e, telefonirajo, igrajo igrice na telefonu ali tabličnem računalniku, rešujejo križanke, si nabirajo energijo itd. Najbolj naju je presenetil odgovor, da nekateri učenci na stranišču opravljajo nalogo ter se učijo. 26,7 % pa je odgovorilo nikalno na to vprašanje.

90 % anketiranih strokovnih delavcev meni, da je stranišče kotiček miru. Le 10 % jih meni, da ne. Strokovni delavci se običajno na stranišču umaknejo pred domačim direndajem, razmišljajo, včasih berejo, se sproščajo, berejo spored za naslednji teden, surfajo na spletu, odklopijo, brskajo po telefonu, pojejo, meditirajo, gledajo slike itd.

9. Ali berete na stranišču? Če to počnete, napišite, kaj berete.

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
DA – moški	15	5,1	11	8,4	2	5
DA – ženske	96	32,8	34	26	18	45
NE – moški	2	0,7	49	37,4	/	/
NE – ženske	180	61,4	37	28,2	20	50
Skupaj	293	100	131	100	40	100

61,4 % mam na stranišču ne bere, medtem ko je 32,8 % mam odgovorilo, da prebirajo literaturo. Med mamami, ki berejo na stranišču, predvsem prebirajo reklame in prospekte, revije, kot so Gea, Zdravje, Story, Lady, Zvezde itd., sms-sporočila ter elektronsko pošto. Manj jih rešuje križanke. Kljub temu da rezultati anketnega vprašalnika kažejo, da le 5,1 % očetov prebira na stranišču, lahko predvidevamo, da bi rezultati bili višji od rezultatov mam, če bi anketni vprašalnik reševalo več očetov. Očetje radi predvsem prebirajo dnevne časopise, kot so Večer, Štajerski tednik in Slovenske novice. Očetje berejo še knjige ter novice na internetu, sms-sporočila, Facebook, spletne vsebine, preverijo vremensko napoved na tablici ali telefonu ter 24-urne novice.

37,4 % anketiranih učencev in 28,2 % anketiranih učenk na stranišču ne bere, medtem ko 8,4 % fantov in 26 % deklet na stranišču občasno prebira različne vire. Največ jih bere članke na spletu, najbolj priljubljena sta Facebook in Instagram. Razlika med dekleti in fanti je v tem, da dekleta na stranišču prebirajo še knjige, med katerimi so najbolj priljubljene kriminalke, revije, kot so Lady, Story ter Cosmopolitan ali Elle ter snov za šolo. Občasno posežejo tudi po časopisu, če se jim kakšen članek zdi zanimiv. Fantje medtem najraje prebirajo športne novice po spletu, občasno tudi tedenski spored ter humor ali zanimivosti v različnih časopisih.

Oba anketirana strokovna delavca bereta na stranišču. Oba strokovna delavca običajno prebirata televizijski spored ter novice na spletu oziroma sporočila v elektronski pošti. 45 % strokovnih delavk bere na stranišču, kar 50 % strokovnih delavk pa na stranišču ne bere. Tiste strokovne delavke, ki so odgovorile z da, pa na stranišču običajno berejo krajše verze, citate, pregovore, pripete na tabli v stranišču, razne revije, knjige, članke z interneta, časopis itd.

10. Ali tukaj rešujete križanke?

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
DA – moški	13	4,4	1	0,8	/	/
DA – ženske	74	25,3	8	6,1	1	2,5
NE – moški	4	1,4	59	45	2	5
NE – ženske	202	68,9	63	48,1	37	92,5
Skupaj	293	100	131	100	40	100

68,9 % mam je odgovorilo, da ne rešujejo križank na stranišču. 25,3 % pa jih rešuje redno ali občasno. 4,4 % očetov jih rešuje na stranišču, a če gledamo samo rezultate očetov, lahko ugotovimo, da je 13 očetov oz. 76,5 % (upoštevajoč samo njihove rezultate) takšnih, ki rešujejo križanke na stranišču.

45 % učencev in 48,1 % učenk na stranišču ne rešuje križank. Le 0,8 % fantov in 6,1 % deklet občasno rešuje križanke. Zanimivo je, da učenci rešujejo tako tiskane križanke kot tudi križanke na spletu.

Kar 92,5 % anketiranih strokovnih delavk je odgovorilo, da na stranišču ne rešujejo križank, le 2,5 % oziroma ena anketiranka je odgovorila, da rešuje križanke. Nobeden strokovni delavec ne rešuje križank na stranišču.

11. Ali na stranišču telefonirate? Če to počnete, navedite, s kom se pogovarjate.

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
DA – moški	16	5,5	21	16	1	2,5
DA – ženske	84	28,7	18	13,7	2	5
NE – moški	1	0,3	39	29,8	1	2,5
NE – ženske	192	65,5	53	40,5	36	90
Skupaj	293	100	131	100	40	100

Kar 65,5 % mam je odgovorilo, da na stranišču ne telefonirajo, medtem ko telefonske pogovore opravlja 28,7 % mam. Če pogledamo samo odgovore očetov, lahko ugotovimo, da 16 oz. 94,1 % moških telefonira na stranišču.

40,5 % učenk in 29,8 % fantov na stranišču ne telefonira. 16 % fantov in 13,7 % deklet pa na stranišču opravlja telefonske pogovore. Večina se jih pogovarja s starši, starimi starši, sorodniki itd. Največ anketirancev je na prvo mesto postavilo telefonske pogovore s prijatelji.

90 % anketiranih strokovnih delavk in 2,5 % strokovnih delavcev ne boste zasledili pri telefoniranju na stranišču, medtem ko 5 % strokovnih delavk in 2,5 % strokovnih delavcev na stranišču telefonira. Običajno se pogovarjajo s prijatelji oziroma s komerkoli.

12. Ali tukaj pišete sms-sporočila? Če to počnete, s kom si dopisujete?

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
DA	91	31,1	54	41,2	7	17,5
NE	202	68,9	77	58,8	33	82,5
Skupaj	293	100	131	100	40	100

68,9 % anketiranih staršev na stranišču ne piše SMS-ov. 31,1 % jih piše sms-sporočila. Dopisujejo si z očetom, mamo, otroki, zakoncem oziroma s partnerjem, prijatelji, sorodniki, službeno itd.

58,8 % anketiranih učencev na stranišču ne piše sporočil. 41,2 % pa si jih dopisuje predvsem s prijatelji, starši oziroma sorodniki ter z vsemi, ki so jim v danem trenutku poslali sporočilo.

82,5 % anketiranih strokovnih delavcev je odgovorilo, da na stranišču ne pišejo SMS-ov. 17,5 % pa se jih na stranišču posluži takšne oblike komunikacije. Običajno pišejo prijateljem ali pa partnerju oziroma otrokom.

13. Ali tukaj pišete e-maile?

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
DA	84	28,7	3	2,3	/	/
NE	209	71,3	128	97,7	40	100
Skupaj	293	100	131	100	40	100

71,3 % anketiranih staršev na stranišču ne piše elektronskih sporočil, medtem ko 28,7 % staršev občasno napiše elektronsko sporočilo. Pišejo predvsem prijateljem, svojcem, partnerju, staršem oziroma komerkoli.

97,7 % učencev na stranišču ne piše in ne pošilja elektronskih sporočil. Vendar so nekateri zapisali, da pa preverijo svoje poštno predale in prebirajo pošto, poslano njim. Le 2,3 % učencev občasno pošlje elektronsko sporočilo prijatelju ali odgovori osebi na prejeta pošto.

100 % anketiranih strokovnih delavcev na stranišču ne piše elektronskih sporočil.

14. Ali igrate igrice na telefonu?

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
DA	136	46,4	84	64,1	1	2,5
NE	157	53,6	47	35,9	39	97,5
Skupaj	293	100	131	100	40	100

53,6 % staršev na stranišču ne igra igrice, medtem ko 46,4 % staršev igra različne igrice.

64,1 % učencev na telefonu ali tabličnem računalniku rešuje različne igrice. 35,9 % učencev na stranišču ne igra igrice oziroma to počnejo izjemoma.

Kar 97,5 % anketiranih strokovnih delavcev na stranišču ne igra igrice na telefonu. Le 2,5 % vprašanih oziroma en strokovni delavec občasno igra igrico na telefonu.

15. Ste že kdaj pisali na WC-papir? Če ste, navedite vsebino.

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
DA	27	9,2	19	14,5	2	5
NE	266	90,8	112	85,5	38	95
Skupaj	293	100	131	100	40	100

90,8 % staršev še ni pisalo na WC-papir. Le 9,2 % jih je kaj napisalo na papir. Pisali so igre, loto številke, sporočila, imena, smešne trače, vice, ljubezenske izpovedi, kaj nujnega, telefonske številke, pesmi, verze, ideje pri poklicnem ustvarjanju, kar si morajo v tistem trenutku zapomniti ter nakupovalni seznam.

85,5 % učencev še ni pisalo na toaletni papir. 14,5 % pa jih je že pisalo na papir. Večina jih je risala različne emoji-je ter rožice. Nekateri so si pisali vprašanja in račune. Ena oseba je zapisala, da je reševala matematični račun oziroma problem, ki ji je rojil ta dan v glavi. Nekateri pišejo angleške besede, drugi različne fraze pa opomnike, kaj vse še morajo postorititi itd.

95 % anketiranih strokovnih delavcev še ni pisalo na straniščni papir. Le 5 % jih je že napisalo kaj na straniščni papir. Obe osebi sta odgovorili, da sta zapisali kakšno šalo, razmišljanje, idejo, zamisel oziroma nujno opravilo.

16. Poznate straniščno literaturo – poezijo?

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
DA	48	16,4	12	9,2	9	22,5
NE	245	83,6	119	90,8	31	77,5
Skupaj	293	100	131	100	40	100

83,6 % jih ne pozna straniščne literature, medtem ko 16,4 % staršev le-to pozna.

90,8 % učencev ne pozna straniščne literature oziroma zanjo še niso slišali. Le 9,2 % jih je zapisalo, da so zanjo že slišali.

77,5 % anketiranih strokovnih delavcev ne pozna straniščne literature. 22,5 % pa je zanjo že slišalo.

17. Ste že obiskali kakšen lokal/javni prostor, kjer je bilo stranišče popisano s pesmimi in grafiti? Če ste, navedite, kje ste to videli.

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
DA	101	34,5	39	29,8	26	65
NE	192	65,5	92	70,2	14	35
Skupaj	293	100	131	100	40	100

65,5 % staršev še ni bilo v lokal, kjer bi bilo stranišče popisano s pesmimi ali z grafiti. 34,5 % staršev pa je že obiskalo tak lokal. Mednje sodijo različni lokali v Ljubljani, kavarna Bodi v

Ptjuju, avtobusna in železniška postaja v raznih mestih, Muzikafe v Ptjuju, pub Veseli Škotje, diskoteke itd.

70,2 % učencev še ni bilo v stranišču lokala ali javnega prostora, ki bi bil popisan. 29,8 % jih je že bilo v takšnem prostoru. Učenci, ki so že bili v takšnem stranišču, so zapisali, da so že bili v lokalih na Ptjuju, mladinskem centru Pekarna v Mariboru, različnih barih doma in v tujini – v Budimpešti, Stockholmu, na Dunaju, Amsterdamu itd. Poleg tega so bila takšna stranišča prisotna tudi na šolskem stranišču v Srbiji, v obmorskih krajih.

65 % anketiranih strokovnih delavcev je že obiskalo lokal oziroma javni prostor, kjer je bilo stranišče popisano, 35 % pa jih še ni bilo v takšnem lokalu. Osebe, ki so že bile v takšnem javnem prostoru, so izpostavile železniške in avtobusne postaje, stranišča v raznih kavarnah, diskotekah in pubih, stranišča v nakupovalnih središčih ter stranišča v različnih javnih prostorih v tujini, kot npr. v ZDA. Poleg že zgoraj omenjenih lokalov so izpostavili še stranišče na Trojanah, Caffè Neptun v Piranu ...

18. Kaj menite o »življenju« oz. početju na stranišču? Povejte svoje mnenje.

Večina staršev meni, da smo se na WC-ju »prisiljeni« ustaviti in umiriti, zato se nam ob tem porodijo številne domislice. Poleg tega menijo, da čas, ki ga preživiš na stranišču, porabiš še za kaj koristnega ali razvedrilnega. Menijo, da si na stranišču zagotoviš svojih »pet« minut miru, ki jih izkoristiš, kakor pač želiš, če ti je v veselje brati, igrati igre na telefonu, pisati pesmi, verze ... Zakaj pa ne? Večina odgovorov daje slutiti, da nekateri ljudje tukaj opravijo delo, ki ga drugače ne utegnejo. Je torej prostor, kjer potrebuješ zasebnost in mir, kar tudi maksimalno izkoristijo.

Večina učencev meni, da je stranišče zaseben prostor, kjer opravljaš fiziološko potrebo. Je tudi prostor, kjer imamo mir. Nekateri so zapisali, da v stranišče ne bi smeli nositi telefonov, saj prenašamo bakterije iz stranišča na telefon in ker večino prostega časa preživimo s telefonom, hkrati prenašamo bakterije s telefona na roke ter s tem vase. Večina je zapisala, da obstajajo »straniščna« pravila, ki bi se jih morali držati. Zapisali so, da cigaretni ogorki, odpadna maščoba, papirnate brisače, blazinice za odstranjevanje ličil, zdravila, vlažilni robčki, kondomi ter vložki ne sodijo v straniščno školjko. Prav tako menijo, da obstaja določen čas, ki je primeren za zadrževanje v stranišču. En učenec je citiral Alberta Einsteina: »Ne sedi predolgo, to zna biti nevarno.« Meniva, da je v verzu veliko resnice, saj so znanstvena dognanja dognala, da sedenje na školjki lahko povzroča težave s hemoroidi, poleg tega pa se na stranišču zadržuje veliko število bakterij, ki škodujejo zdravju. Tudi pisanje nesmislov ter sovražni govor ne sodijo na stene stranišč, saj s tem škodujemo posameznikom in jih s tem tudi prizadenemo.

Večina anketiranih strokovnih delavcev meni, da se jim na stranišču porodijo najboljše ideje, da jim je načeloma vseeno, kaj počnejo drugi na stranišču, dokler niso predolgi. Poleg tega večina odgovarja, da si na stranišču zaslužimo mir oziroma je edini prostor, v katerem nam pripada mir. Poleg tega je verjetno to edini prostor, kjer nam je zagotovljena zasebnost. Zapisali so, da toliko, kolikor je ljudi, toliko je navad, kar je tudi naša pravica.

19. Ali menite, da vse napisano na straniščih lahko opredelimo s terminom literatura? Če se strinjate, prosiva, obrazložite zakaj.

	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)	št. odgovorov	(%)
DA	38	13	16	12,2	6	15
NE	255	87	115	87,8	34	85
Skupaj	293	100	131	100	40	100

13 % staršev meni, da lahko vse, kar je napisano na straniščih, opredelimo s terminom literatura. Zapisali so, da avtor želi nekaj sporočiti, svoje počutje, občutja ... Zagotovo pa, če je napisano namenjeno izobraževanju ljudi in ima tekst določeno sporočilo. Se pa strinjajo, da so reklamni panoji literatura – vsaj neumetnostna. Vsaka pesem je poezija in tako predstavlja literaturo. So pa zapisali, da občasno vseh napisov ne morejo šteti k literaturi, saj so nekateri zapisi popolnoma neprimerni. Vedno več pesmi, verzov je zabavnih in hkrati poučnih ..., saj te razvedrijo, nasmejijo ali ti dajo misliti o različnih stvareh. Kjerkoli je zapisano kaj pozitivnega, lepega, je dobrodošlo, pa čeprav je to pesem, zapisana na WC-ju. Če je zapis dober, ni pomembno, kje je zapisano. Starši so že naleteli na stranišče v lokalu, kjer je bilo zapisanih veliko pesmi, misli, verzov, ob katerih so se nasmejali in tudi zamislili, skratka sproščujoče, domiselno in konec koncev tudi poučno.

87 % staršev meni, da takšnih zapisov ne moremo umestiti v literaturo, predvsem zato, ker zidovi na WC-ju včasih premorejo tudi neprijetne zapise (žaljivke, zlorabe imen ...). Včasih je zapisano kaj neprimernega, kar ne sodi v literaturo. V modernem času je velikokrat stranišče tudi prostor za reklame, oglaševanje, nabiranje glasov politikov – to težko opredeliš kot literaturo ali pač? Predvsem pa se strinjajo, da takšni zapisi ne sodijo v literaturo, saj jim manjka »globlji« pomen. Poleg tega mora imeti literatura vsebino, pomen in neko preiščeno obliko. »Domislice«, takšne in drugačne, pa so plod trenutnega, kratkega navdiha. Običajno brez neke prave vrednosti.

87,8 % učencev meni, da vsega napisanega na straniščih ne moremo opredeliti s terminom literatura, 12,2 % učencev pa je drugačnega mnenja. Tisti, ki so odgovorili z da, so zapisali, da vse, kar je zapisano, nekaj govori in pojasnjuje. S tem ko smo zapisali nekaj na steno stranišča, pokažemo, da smo razmišljali. Poleg tega so zapisali, da je vse, kar zapišemo, besedilo in da če je dobro zapisano, ni pomembno, kje zapišeš, temveč kaj zapišeš. Hkrati pa je vsaka pisana beseda nekaj, kar podaja neko vsebino. Tisti, ki pa so odgovorili z ne, so zapisali, da vse zapisano ne more biti literatura. Podpisi, grde besede, telefonske številke ter druge nepomembne zadeve ne spadajo k literaturi. Menijo, da je literatura nekaj, kar te obogati, in ne nekaj, kar te prizadene oziroma te spravi v slabo voljo.

85 % strokovnih delavcev je odgovorilo, da vse na straniščih ni opredeljeno s terminom literatura. 15 % jih je mnenja, da vsega zapisanega na straniščih ne moremo opredeliti kot literaturo. Tisti, ki so odgovorili z da, so zapisali, da je vse, kar človek zapiše, del kulture, ne glede na to, kaj je zapisano. Kljub temu pa je veliko tega, kar je zapisano na stranišču, lahko neprimerno oziroma prostaško. Je pa vse, kar je zapisano, pokazatelj stanja duha oziroma razpoloženja pisca. Vsi, ki so odgovorili z da, pa so zapisali, da gre bolj kot ne za manj zahtevno literaturo, kjer ni veliko umetnostnega jezika. Nekateri so zapisali, da ne vidijo razloga, zakaj bi kraj pisanja vplival na to, ali gre za literaturo ali ne. Tisti, ki so odgovorili z ne, menijo, da prostaški izrazi, ki jih je veliko na javnih straniščih, velikokrat užalijo druge, poleg tega je preveč

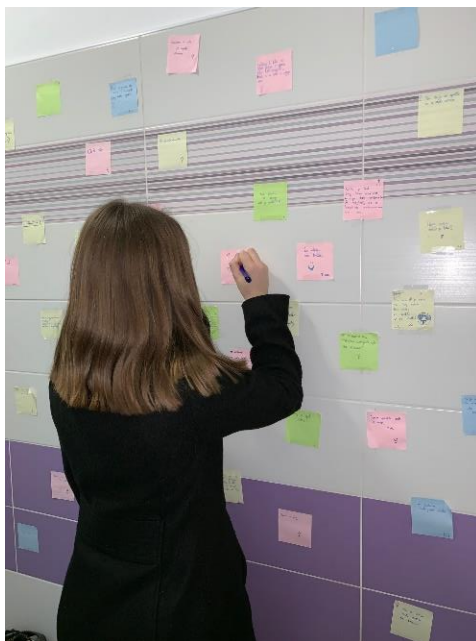
erotične vsebine. Poleg tega so zapisali, da tako kot vsaka izdana knjiga ni literatura, tudi tistega, kar je napisano na stranišču, ne moremo enačiti s tem terminom.

3.2 Literarni natečaj »zid sramu«

Učencem od 7. do 9. razreda naše šole sva razdelili samolepilne lističe, na katere so napisali odgovor na naslednje vprašanje: Kakšna misel se ti utrne, ko slišiš besedo stranišče oz. straniščna literatura in kakšno sporočilo imaš za »zid sramu« v šolskem stranišču?

Zapise, ki sva jih razdelili na moške in ženske, sva obesili na »zid sramu« v fantovskem in dekliškem stranišču na šoli.

Pritrdili sva še nekaj lističev za sprotno pisanje navdihov.

Slika 5: »Zid sramu« (Krajnc, 2019)

DEKLICE

Slika 6: Dekliško stranišče (Žunkovič, 2019)

- Opozorilo na umivanje rok po uporabi stranišča.
- Živi življenje vsak trenutek!

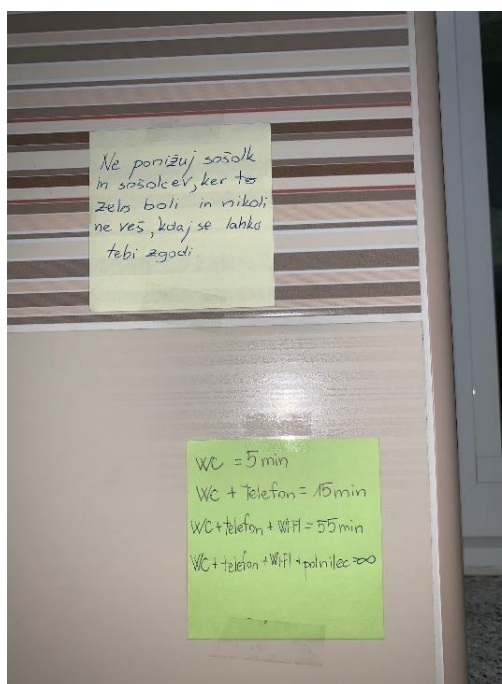
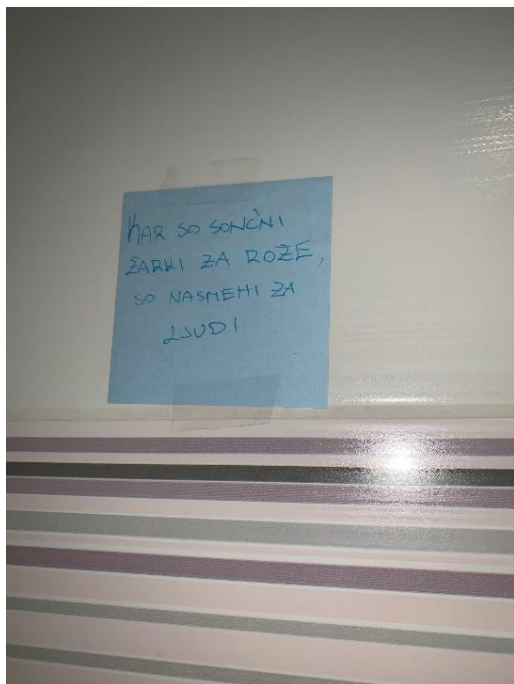
Raziskovalna naloga: KAMOR GRE ŠE CESAR PEŠ

- Mislim o tem, kaj bom počela kasneje.
- Počisti za sabo!
- Ne bodi predolgo na wc-ju!
- Ne pozabi torbe!
- Lepo se imej na wc-ju! (s srčkom)
- Na kaj misliš, ko na wc-ju sediš? Jaz nate, ko sediš in se trudiš. LOL
- Ko sem na stranišču, imam rada mir, saj je prostor tišine.
- $2 + 2 : 2$
- Ni pomembno, kaj je zunaj; pomembno je, kaj je znotraj nečesa.
- Uživaj na WC-ju!
- WC je kul, saj tam počneš norije in pišeš dn. A najbolj se z bestiko zabavava na wc-ju.
- Življenje je prekratko, da bi se ozirali na nepomembne trenutke!
- Življenje je lepo, če ga živiš ...
- Umij si roke!
- Ne lulaj po tleh!
- Ni pomembno, da te imajo vsi radi. Pomembno je, da te imajo radi tisti, ki jih imaš ti!
- Življenje je sladko kot med.
- Ko ti življenje ponudi rože, jih sprejmi in jih zalij.
- Počisti za sabo in si umij roke.
- Življenje te lahko za vedno potegne v spanec, tako kot stranišče. Nikoli ne prideš ven iz njega.
- Življenje je kakor vožnja s kolesom. $4*4$, $15 : 5$, $7*7$, $3 + 3 : 3$, $2*2$, $12 : 3$
- Poskrbim za čistočo! (sonček)
- WC zapusti čist.
- Obriši ritko.
- Spusti vodo za sabo!
- Prosim, spustite vodo za sabo!
- Na WC-ju potrebo opraviš in na šolo pozabiš.
- Stranišče je odličen prostor za delanje domačih nalog, za učenje ter preživljanje zelo kvalitetnega časa s svojimi prijatelji.
- WC – kraj za zabavo.
- WC je naše zbirališče.
- Slaba ocena. Se ti zdi, da se ti življenje ruši? Zapusti starega sebe in začni novo poglavje, na katerega boš ponosen.
- WC je kraj, kjer doživiš marsikaj. Predvsem v šoli je odličen prostor za klepetanje.
- WC je razlog za vse.
- Nimaš naloge? WC
- Skrivališče? WC
- Učiti se pred testom? WC
- Velika potreba? Pojdi na WC!
- WC je lahko tudi prostor za zabavo.
- Na WC-ju se sprostiš in si misli osvežiš.
- Ne hiti, raje si vzemi svoj čas.
- Imej vsaj malo olike in za sabo spusti vodo!
- WC ni samo za potrebo, ampak tudi za zabavo.
- Dan je lep, ko ga sonce obsije.
- Življenje je lepo.
- WC je edini miren kraj na šoli (pa še to ne).
- Nikoli ne pozabi, kdo v resnici si, ker te bodo drugi težko opomnili.
- Imej lep dan!
- Ne pozabi potegniti vode.
- WC je miren kraj za razmišljanje. Na WC-ju je super, ko si lahko skrivaj na telefonu.

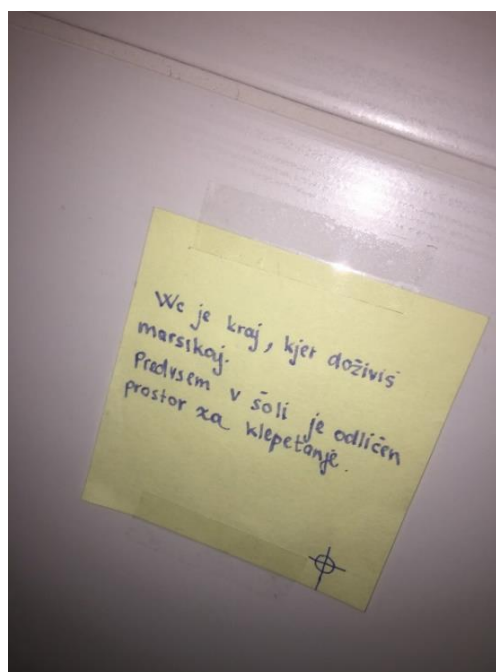
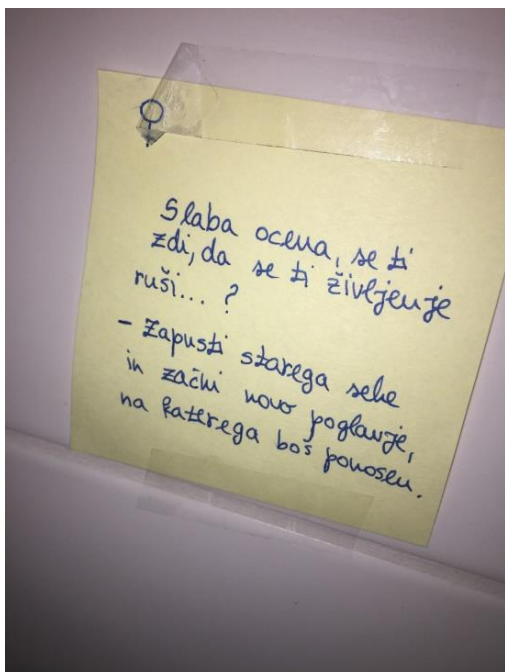
Raziskovalna naloga: KAMOR GRE ŠE CESAR PEŠ

- Kdaj bo spet odmor?
- Zakaj je toliko imen po svetu le za tebe? Lahko bi bilo eno in to povsod po svetu, le za tebe.
- Stranišče je pravo odlagališče. Tam se skriva veliko nezaupanja vrednih stvari. Zato se sam prepričaj in noter ne kukaj.
- Uživaj v WC-ju. Uživaj z učenjem.
- Uživaj življenje, dokler ga lahko.
- Lahko bi imeli televizijo na WC-ju.
- Lahko je moški ali ženski, samo naj bo večer.
- WC je prostor za sprostitvev.

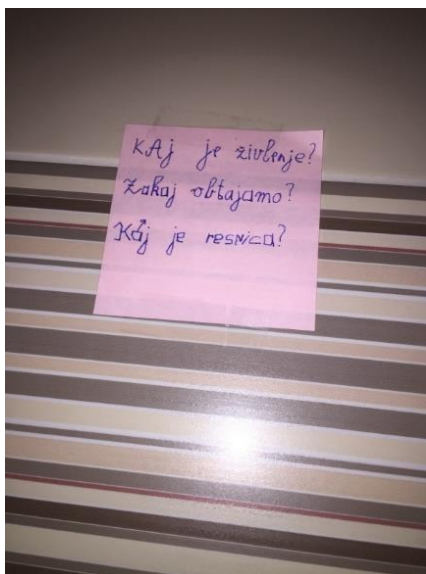
Dodajava fotografije nekaterih zapisov.

Slika 7: (a) in (b) Napisi na lističih na dekliškem stranišču (Krajnc, 2019)

Slika 8: (a) in (b) Napisi na lističih na dekliškem stranišču (Krajnc, 2019)

Slika 9: Napis na lističu na dekliškem stranišču (Krajnc, 2019)

DEČKI

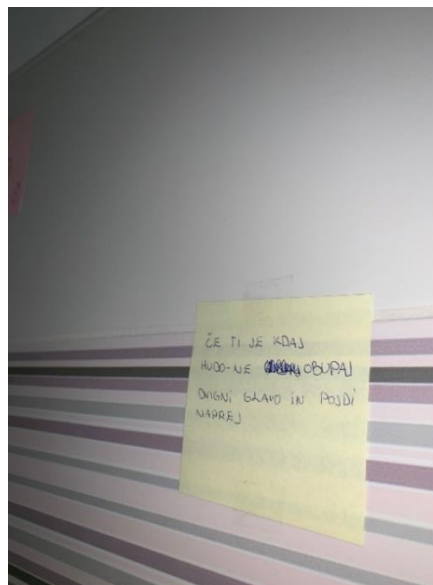
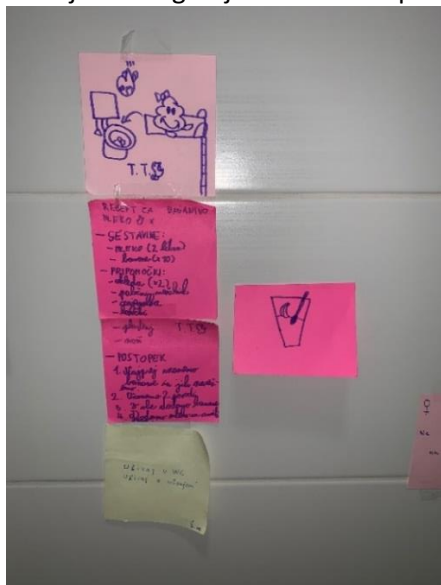
Slika 10: Deško stranišče (Žunkovič, 2019)

- Kaj je življenje? Zakaj obstajamo? Kaj je resnica?
- Ne kakaj v pisoar, ker se to ne spodobi.
- Malo še pa grem na malico, igrat igrice. Evo, konec je.
- Napisana je bila celotna poštevanka števila 1.
- $2 + 2 = 4 - 1 = 3$ QUICK MATHS
- Da bi ljudje prej končali! $2 + 2 : 2 = WC$
- Narisan srček, v njem piše GAMING.
- Ne zadržuj se. Ko začutiš, izpusti.
- Poštevanka števil 1, 2 in 3. Izračunaj: $2 + 2 : 2 = ?$ Če pravilno izračunaš, dobiš nagrado. Tel.: 040 586 795
- Kaj je za kosilo?
- Spusti vodo za sabo!
- Mam to.

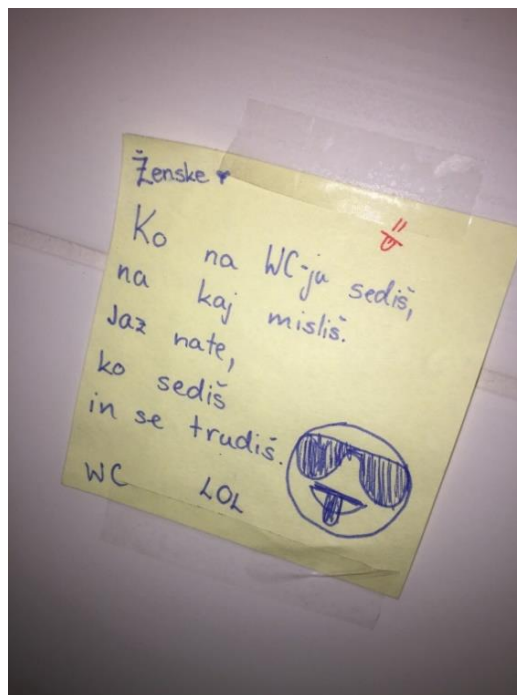
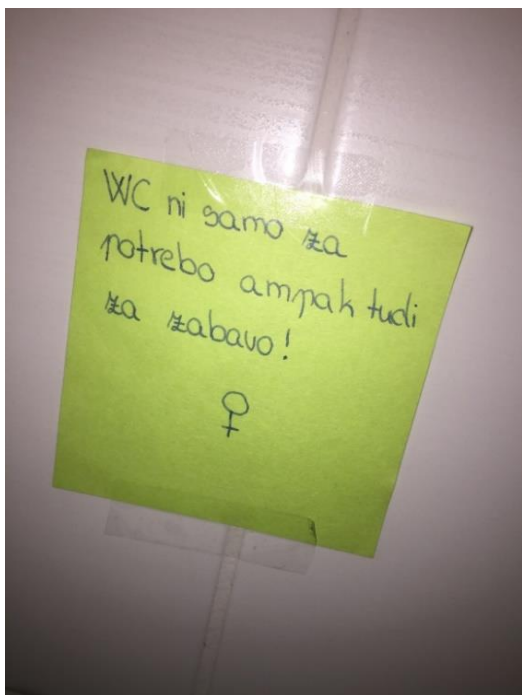
Raziskovalna naloga: KAMOR GRE ŠE CESAR PEŠ

- Ne pozabi splahniti vode!
- Oh WC ta, doma ga vsak ima. Na njem opraviš potrebo, to vsi vedo.
- Maš to.
- Kaj je za malico?
- WC je nekaj, kar vsak ima. Brez njega ni dobro doma.
- Uživaj na WC-ju!
- Nimam ideje.
- Vzemi si čas in v miru odpravi odpadke iz tvojega črevesja.
- Kaj imata skupnega velika potreba in smrt? Ko moraš it', moraš it'.
- Naj hitro teče.
- Ne pozabi umiti rok!
- Se sprostim na WC-ju. Se pogovarjamo.
- Moj osebni prostor.
- Na WC-ju se obnašam kulturno.
- Uživajte take stvari. LP
- Dišave. Da ne bi tako smrdeli!
- WC je edini kraj v šoli, v katerem si lahko sam in imaš tišino, torej je edini kraj, kjer imaš možnost, da pozabiš na tečne učitelje.
- Ko si živčen, takoj na WC!
- Izprazni se in razmisli, kdaj bo spet odmor.
- Školjka (narisana) klockota, fant (narisana) uživa!
- Počisti za sabo!
- Brez stranišča ni življenja, zato ga uporabi (smeško).
- Počisti za sabo + ne odpiraj oken, ker te potem zebe.
- Ne pozabi si umiti rok, ker te gledam!
- WC je najboljši prijatelj socialnih omrežij.
- Pazi, da pobrišeš za seboj! Ne pozabi splakniti! Če smrdi, odpri okno, prosim.
- Ko sem videl tvoje ostanke na stranišču, sem vedel, da se nikoli ne boš zresnil.
- Drekec iz ritke prileti. Oh, kako smrdi!
- Vse okoli tebe je lahko neresnično, zato uživaj v tem, kar imaš.

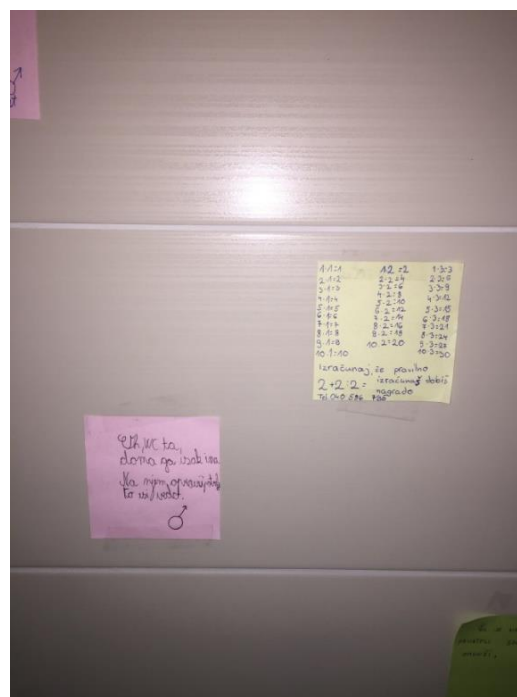
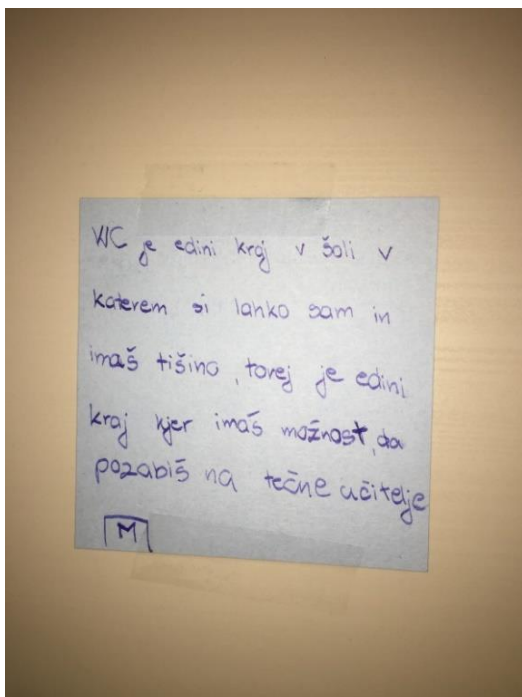
Dodajava fotografije nekaterih zapisov.

Slika 11: (a) in (b) Napisi in risbe na lističih na deškem stranišču (Žunkovič, 2019)

Slika 12: (a) in (b) Napisi na lističih na deškem stranišču (Žunkovič, 2019)

Slika 13: (a) in (b) Napisi na lističih na deškem stranišču (Žunkovič, 2019)

4 REZULTATI IN DISKUSIJA

Uspelo nama je zbrati veliko literature, anketnih vprašalnikov in izvesti literarni natečaj med učenci glede navad na straniščih ter primerih straniščne literature, med katero ne moremo umeščati vsega, kar je zapisano na stenah stranišč.

Zbrali sva podatke, slike ter gradivo, ki predstavljajo navade na straniščih, kot tudi primere moške oziroma ženske straniščne literature iz našega ožjega okolja ter okolja naše šole.

Hvaležni sva vsem anketirancem, ki so se potrudili in nama pomagali zbrati bogato bero najrazličnejših odgovorov.

Najina prva hipoteza je bila delno potrjena. Tako starši kot strokovni delavci poznajo veliko sopomenk za besedo stranišče. Medtem ko učenci, še posebej nižjih razredov, poznajo eno sopomenko ali sploh nobene.

Druga hipoteza, da ljudje ne poznajo različnih vrst stranišč, je bila delno potrjena. Večina anketiranih pozna stranišče na štrbunk. Medtem ko ne poznajo poljskega stranišča niti angleškega stranišča.

Tretja hipoteza je bila potrjena, saj večini anketiranih stranišče predstavlja prostor, kjer imamo mir, se lahko sprostimo, imamo čas za razmišljanje ter se umaknemo od drugih.

Četrta hipoteza je bila delno potrjena. Veliko ljudi na stranišču res bere, od časopisov, knjig, novic na spletu, ampak le malo jih rešuje križanke, telefonira, piše sms-je ter piše elektronsko pošto.

Peta hipoteza je bila potrjena. Vrsta literature oziroma pisane besede se razlikuje glede na spol in starost anketirancev. Moški predvsem berejo časopis, znanstvene revije oziroma gradivo za službo. Fantje berejo predvsem športne strani tako v časopisu kot na spletu. Gledajo youtube ter druga družabna omrežja. Medtem ko ženske oziroma mame berejo predvsem knjige, revije, časopis ter novice na spletu. Dekleta pa predvsem revije, kjer berejo o modi, novih trendih, najstniških vprašanjih, snov za šolo ter knjige.

Šesta hipoteza je bila delno potrjena. Velika večina staršev, predvsem pa učencev, igra telefonske igrice, medtem ko strokovni delavci le poredko oziroma nikoli ne igrajo igrice.

Sedma in osma hipoteza sta bili potrjeni. To sva potrdili z literarnim natečajem in obiskom nekaterih javnih stranišč v Ptuju. Napise sva primerjali in ugotovili, da se teme razlikujejo po spolu. Moški pišejo o političnih temah, o spolnosti ter nezadovoljstvom v državi. Medtem ko ženske pišejo o svojih razmišljanjih, velikokrat zapišejo verze spodbude ter o ljubezni.

Veseli naju, da sva se lotili te teme, saj je zelo aktualna. Želiva le, da bi v straniščih čim manj ljudi pisalo sovražno tematiko, da bi zapisovali ideje o izboljšanju aktualne problematike kot tudi kratke verze oziroma haikuje ali kratko poezijo, ki bi obogatila uporabnike stranišč (če se želijo tukaj zabavati ali literarno izražati).

5 ZAKLJUČEK

Kot mladi raziskovalki sva prišli do odgovora, da vsaka straniščna literatura lahko obogati bralca in mu širi obzorja. Obzorja si lahko širimo z idejami, mislimi in temami, ki se nam ali porodijo na stranišču ali pa ob prebiranju le-te literature na stranišču.

Čas na stranišču je postal veliko bolj zabaven in lahko rečemo tudi učinkovito izrabljen. Če smo povsem odkriti, nas večina že od malih nog na stranišču počne kup stvari, a največ jih posega po branju. Sodeč po rezultatih anketnih vprašalnikov je med najbolj priljubljenim toaletnim čtivom rumeni tisk.

Prišli sva do spoznanja, da z branjem na stranišču ni nič narobe, saj očitno večina ljudi to tako ali tako počne. Veliko anketirancev ima v kopalnici pravo mini knjižnico. Anketa med njimi je pokazala, da berejo od znanstvenih razprav do vrhunske literature in vse vmes. "Straniščno branje" je skratka očitno sinonim za tisto, kar si človek pač res res res želi prebrati – pa četudi na stranišču!

Na stranišču se pišejo celo zanimive leposlovne knjige!

Predlagava, da bi mogoče zapisovali zgodbe s šolskega stranišča in jih zbrali v samostojni zbirki.

Francoski pisatelj in avtor številnih knjig o vzgoji je v svoji knjigi *Čudežno potovanje* zapisal, da imamo bralci 10 pravic. Ena izmed njih je, da beremo kjerkoli in karkoli.

Torej je branje na stranišču naša državljanska pravica, četudi komu smrdi.

Najina nadaljnja razmišljanja o dogajanju na straniščih so naslednja: raziskovali bi še lahko prepevanje, ostalo »ustvarjalnost« posameznikov, delo z IKT v tem prostoru (igrice, socialna omrežja ...), smeh, jok, nova prijateljstva, »lišpanje«, zaupni pogovori, medsebojna obračunavanja, zavetje, beg pred odgovornostjo, kraj druženja, zabave, mogoče prvi poljub ...

Ta večkrat omalovaževan prostor na šoli ima za nas, učence, poseben pomen. Narisani so srčki, smeški, stranišča. Napisani so tudi matematični računi, poštevanka.

Na lističih je bilo velikokrat napisano:

- da naj skrbimo za higieno (umij si roke, pospravi za sabo itd.);
- da je stranišče prostor za sprostitev, delanje domačih nalog, zabavo ...;
- da je to prostor, kjer imaš mir in tišino, se lahko pogovarjaš s prijatelji;
- veliko misli o življenju in spodbudnih besed;
- pesmi, verzi ...

Vsaka kvalitetna knjiga, včasih tudi straniščna literatura,
lahko obogati bralca in mu širi obzorja.
Lahko s podatki, lahko pa z idejami,
mislimi in temami, ki se skrivajo v njej.

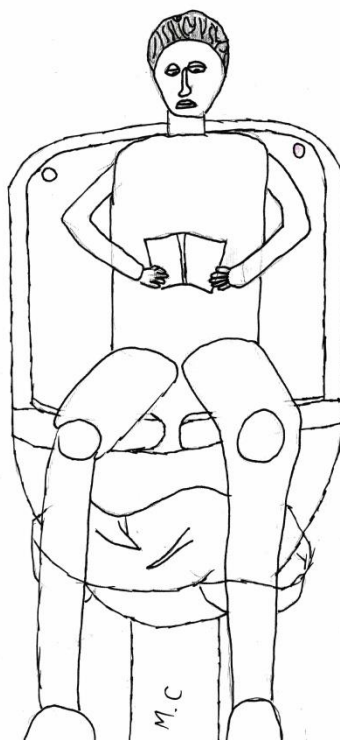
Paulo Coelho

“Na stranišču sicer ne berem, ker na njem preživim premalo časa, ko se enkrat usedem s knjigo, pa rada obsedim za vsaj pol ure ... A veliko mojih prijateljev, predvsem tistih z majhnimi otroki, ima v kopalnici pravo mini knjižnico – čez dan je stranišče njihovo osrednje bralno zatočišče. Moja anketa med njimi (in obisk njihovih stranišč) je pokazala, da berejo presenetljivo “nestraniščno” literaturo – od znanstvenih razprav do vrhunske literature in vse vmes. “Straniščno branje” je skratka očitno sinonim za tisto, kar si človek pač res res res želi prebrati – pa magari na stranišču!”

Tina Košir

Avtor ilustracije: ROK KUNDIH, 7. b

Avtor ilustracije: MAI COLNARIČ, 7. b

Avtor ilustracije: TIM MLINARIČ, 7. b

Avtorica ilustracije: ANAMARIJA JUS, 8. b

6 LITERATURA IN VIRI

6.1 Članek v časopisu

Menart, J. (1970). *Tu-in-zdaj in druge pesmi. Sodobnost, letnik 18 (števil. 1)*, 29–34. Pridobljeno 22. oktobra 2018 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-WETRIS85/77cb7f97-e5ab-4d3f-9ab7-d5bf3bcff2fb/PDF>.

Najrazličnejša sporočila na stenah javnih stranišč razkrivajo razlike med spoloma. Primorski dnevnik, leto LXV (števil. 291), 1–20. Pridobljeno 22. oktobra 2018 s <https://dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-HUQEHQV7/416a2468-a100-4e44-a35b-23bdc37f5062/PDF>.

Slana, M. (2000). *Subkultura in psihologija grafitov. Sodobnost, letnik 48 (števil. 5)*, 892–901. Pridobljeno 22. oktobra 2018 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-QOFH1P8Y/955e8422-d08f-4cac-abe3-a689da2df382/PDF>.

6.2 E-knjiga

Šekli, M. (2016). *Stranišče*. J. Škofic (ur.). Slovenski lingvistični atlas 2: Kmetija. Ljubljana. ZRC SAZU. Pridobljeno 22. oktobra 2018 s <http://sla.zrc-sazu.si/publikacije/SLA2-komentarji.pdf>.

6.3 Internetni vir

Adventne zgodbe. (11. 12. 2016). Pridobljeno 19. 1. 2019 s <http://www.prisofiji.si/adventne-zgodbe-10-december/>.

A. L. (27. 8. 2016). *Zakaj na stranišču ne berite*. Pridobljeno 21. oktobra 2018 s <https://www.zurnal24.si/zdravje/zakaj-na-straniscu-ne-berite-276725>.

A. P. J. (7. 12. 2009) *Povej mi, kaj pišeš na stranišču, in povem ti, kdo si!*. Pridobljeno 21. oktobra 2018 s <https://www.rtv slo.si/zabava/zanimivosti/povej-mi-kaj-pises-na-straniscu-in-povem-ti-kdo-si/218618>.

Branje. Pridobljeno 11. 1. 2019 s [file:///D:/prenosi_ucenec/BRANJE\[1\].pdf](file:///D:/prenosi_ucenec/BRANJE[1].pdf).

Brida (Celho, Paulo). Pridobljeno 11. 1. 2019 s <https://www.bubi.si/knjige/nerazvrsceno/brida-coelho-paulo.html>.

10 naj, naj... Slovenska straniščna poezija. (19. 8. 2013). Pridobljeno 17. januarja 2019 s <https://www.delo.si/kultura/knjizevni-listi/10-naj-naj-slovenska-straniscna-poezija.html>.

Grafit. (28. 11. 2018). Na Wikipedia.org. Pridobljeno 14. februarja 2019 s <https://sl.wikipedia.org/wiki/Grafit>.

Kojić, Tili. (5. 2. 2015). *Branje na stranišču priključuje hemoroide*. Pridobljeno 21. oktobra 2018 s <http://www.viva.si/Novice/12484/Branje-na-strani%C5%A1%C4%8Du-priklj%C4%8De-hemoroide>.

Kojić, Tili. (22. 6. 2015). *Kam so šli še cesarji peš?*. Pridobljeno 21. oktobra 2018 s <http://www.viva.si/Zabavne-vsebine/1586/Kam-so-%C5%A1li-%C5%A1e-cesarji-pe%C5%A1>.

- Košir, T. (16. 7. 2018). *Straniščne spletke*. Pridobljeno 21. oktobra 2018 s <https://outsider.si/izdelek/straniscne-spletke/>.
- Leban, Andrej. 19. 11. 2010). *Stranišče, naša vsakdanja potreba*. Pridobljeno 21. oktobra 2018 s <https://www.zurnal24.si/slovenija/stranisce-nasa-vsakdanja-potreba-102400>.
- Marks, Sheldon. (15. 12. 2005). Cell Phones, PDAs and Less Time. Pridobljeno 19. 1. 2019 s <https://blogs.webmd.com/mens-health-office/2005/12/cell-phones-pdas-and-less-time.html>.
- Modic, Max. (12. 8. 2014). *Muzej straniščne zgodovine*. Pridobljeno 21. oktobra 2018 s <https://www.mladina.si/159214/muzej-straniscne-zgodovine/>.
- Paxabay.(18. 11. 2016). *Stranišča si ne more privoščiti vsak*. Pridobljeno 21. oktobra 2018 s <https://casoris.si/stranisca-si-ne-privosciti-vsak/>.
- Portal: Literatura. (20. 3. 2015). Na Wikipedia.org. Pridobljeno 14. februarja 2019 s <https://sl.wikipedia.org/wiki/Portal:Literatura>.
- Rezultati ankete: Kje oziroma kdaj najraje berete? (26. 4. 2017). Pridobljeno 16. januarja 2019 s <https://www.buksel.net/news/detail/22/rezultati-ankete-kje-oziroma-kdaj-najraje-berete>.
- Simčič, Nejc. (4. 10. 2015). *Zaživele so zgodbe iz sekreta*. Pridobljeno 21. oktobra 2018 s <https://novice.svet24.si/clanek/novice/kultura/5611639bcd218/zazivele-so-zgodbe-iz-sekreta>.
- Srecok. (5. 4. 2013). *Straniščni*. Pridobljeno 21. oktobra 2018 s <http://www.pesem.si/a/objava/prikaz/78981/straniscni>.
- Šekli, Miha. (5. 9. 2015). *Najpomembnejši higienski pripomočki skozi zgodovino*. Pridobljeno 21. oktobra 2018 s <https://www.dnevnik.si/1042719736>.
- Škrabanja, B. (2014). *Vizualna kulture ulice in oblikovanje grafita pri pouku likovne vzgoje* (Diplomsko delo). Pridobljeno 14. februarja 2019 s http://pefprints.pef.uni-lj.si/2043/1/UL_PEF_-_Likovna_pedagogika_-_Brigita_%C5%A0krabanja.pdf.
- Trošt. N. (2010). *Pisava skozi zgodovino*. Radovljica: Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Pridobljeno 21. oktobra 2018 http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/Gradiva_ESS/CVZU/LU_Jesenice/CVZU_8LUJ_Gradivo.pdf.
- United Nations. (2018). *World toilet day*. Pridobljeno 21. oktobra 2018 s <http://www.un.org/en/events/toiletday/>.
- Zakaj moški beremo časopis na stranišču*. (9. 11. 2007). Pridobljeno 21. oktobra 2018 s <https://www.had.si/blog/2007/11/09/zakaj-moski-beremo-casopis-na-straniscu/>.
- Zgodbe iz sekreta: kje smo zdaj?*, (5. 11. 2015). Pridobljeno 21. oktobra 2018 s <http://www.primorske.si/plus/tv-okno/zgodbe-iz-sekreta-kje-smo-zdaj>.
- Zakšek, Živa. (4. 7. 2009). *Poezija s stranišča*. Pridobljeno 21. januarja 2019 s <https://www.zurnal24.si/slovenija/poezija-s-stranisca-808>.
- Žužek, Aleš. (17. 9. 2014). *Vse, kar ste si vedno želeli vedeti o Škotih, pa si niste upali vprašati*. Pridobljeno 21. oktobra 2018 s <https://siol.net/novice/svet/vse-kar-ste-si-vedno-zeleli-vedeti-o-skotih-pa-si-niste-upali-vprasati-184174>.

6.4 Monografsko gradivo

- Bachleitner, Norbert, Eybl, Franz M. in Fischer Ernst. (2000). Geschichte des Buchhandels in Österreich. Wiesbaden: Harrasowitz Verlag.
- Pennac, Daniel. (1996). Čudežno potovanje: knjiga o branju. Ljubljana: J. Pergar.
- Remec, Meta. (2015). Podrgni, očedi, živali otrebi: Higiena in snaga v dobi meščanstva. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino.
- Slovenska kronika XIX. stoletja. (knj. 1). (2001). V.J. Cvirn (ur). (str. 271). Ljubljana: Nova revija.
- Slovenska kronika XIX. Stoletja. (knj. 2). (2003). V.J. Cvirn (ur). (str. 244). Ljubljana: Nova revija.
- Willes, Margaret. (2008). Reading Matters: Five Centuries of Discovering Books. New Heaven: Yale University Press.
- Georges, Jean. (1994). Pisava, spomin človeštva. Ljubljana: DZS.
- Jelić, Leila Aleksandra. (2018). Straniščne spletke 2017: izbor kratkih zgodb literarnega natečaja Straniščne spletke 2017. Ljubljana: Z. O. P. – Zavod za oblikovanje prostora.
- Lambton, Lucinda. (1995). Temples of convenience and chambers of delight. New York: St. Martin's Press.
- Laporte, Dominique. (2004). Zgodovina dreka. Ljubljana: Študentska založba.
- Manguel, Alberto. (2012). Zgodovina branja. Ljubljana: Cankarjeva založba.

6.5 Monografsko gradivo za otroke

- Corderoy, Tracey. (2011). Čas je za kahlico. Tržič: Učila International.
- Genechten, Guido van, (2008). Velika knjiga o kahlici. Radovljica: Didakta. Corderoy, Tracey. (2011). Čas je za kahlico. Tržič: Učila International.
- Genechten, Guido van, (2008). Velika knjiga o kahlici. Radovljica: Didakta.
- Inserra, Rose. (2013). Kapitan stranišča: straniščne zgodbe. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Inserra, Rose. (2013). Kraljična stranišča: straniščne zgodbe. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Langen, Annette. (2016). Ko se gre na vece. Jezero: Morfemplus.
- Lipka-Sztarbatto, Krystyna. (2017). Vprašanja iz kopalnice. Ljubljana: KUD Sodobnost International.
- MacDonald, Alan. (2010). Umazani Berti in stranišče. Tržič: Avrora.
- Pilkey, Dav. (2006). Kapitan Gatnik in napad govorečih stranišč. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Vidovič, Janja. (2016). Vesela kahlica. Domžale: Epistola.

6.5 Prispevek v zborniku

Kačičnik Gabrič, A. (2005). Serilnik – preprost izraz za stranišče. V A. Studen (ur.), Zgodovina za vse: Vse za zgodovino (št. 1, let. XII, str. 13–23). Celje: Zgodovinsko društvo Celje.

Studen, A. (2006). »Sproščal se je oster, bastialen vonj ...« K zgodovini higienizacije in dezodorizacije Ljubljane pred prvo svetovno vojno. V I. Novak Popov (ur.), Mesto in meščani v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi (42. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, str. 135–147). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik na Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.

7 PRILOGE

7.1 Vprašalnik interdisciplinarne raziskovalne naloge Kamor gre še cesar peš

Spoštovani, sva mladi raziskovalki in že tretjič raziskujeva tematiko s področja kulture oz. literature.

Letos naju zanima tabu tema, in sicer stranišče oz. straniščna kultura oz. literatura, zato vas prosiva za sodelovanje v naslednji anketi:

1. Spol:

Moški

Ženski

2. Poznate sopomenke za stranišče? Napišite jih na črto.

3. Koliko jih imate doma? _____

4. Poznate stranišče na štrbunk? Če ga, prosiva, da opišete, kako je izgledalo.

5. Poznate poljsko stranišče? Kako izgleda?

6. Poznate angleško stranišče? Kako izgleda?

7. Kaj menite, koliko je staro? _____

8. Se strinjate s trditvijo, da predstavlja stranišče v hiši kotiček miru?

DA

NE

9. Če ste obkrožili DA, napišite, kaj počnete tukaj.

10. Ali berete na stranišču?

DA

NE

11. Če to počnete, napišite, kaj berete.

12. Ali tukaj rešujete križanke?

DA

NE

13. Ali na stranišču telefonirate?

DA

NE

Če to počnete, navedite, s kom se pogovarjate.

Raziskovalna naloga: KAMOR GRE ŠE CESAR PEŠ

14. Ali tukaj pišete sms-sporočila? DA NE

Če to počnete, s kom si dopisujete?

15. Ali tukaj pišete e-maile? DA NE

16. Ali igrate igrice na telefonu? DA NE

17. Ste že kdaj pisali na WC-papir? DA NE

Če ste, navedite vsebino.

18. Poznate straniščno literaturo – poezijo? DA NE

19. Ste že obiskali kakšen lokal/javni prostor, kjer je bilo stranišče popisano s pesmimi in grafiti? DA NE

Če ste, navedite kje.

20. Kaj menite o »življenju« oz. početju na stranišču? Povejte svoje mnenje.

21. Ali menite, da vse napisano na straniščih lahko opredelimo s terminom literatura?

DA NE

Če se strinjate, prosiva, obrazložite zakaj.

ISKRENA HVALA ZA SODELOVANJE.

EVA ŽUNKOVIČ IN NIA KRAJNC, 9. b